

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Pavel Storzer

Dědění ze závěti

Diplomová práce

Olomouc 2012

Rád bych poděkoval panu Mgr. Pavlu Petrovi, LL.M., za jeho odborné vedení, ochotný přístup a věcné připomínky, které mi při sepisování této práce poskytl.

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Dědění ze závěti vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Jistebníku dne 1. 3. 2012 Pavel Storzer

Obsah

Úvod.....	5
1 Obecný zákoník občanský z roku 1811.....	7
1.1 Úvod	7
1.2 Způsobilost zůstavitele	7
1.3 Projev a vůle.....	7
1.4 Forma posledního pořízení	8
1.5 Odkaz	10
1.6 Podmínky	10
1.7 Zrušení posledního pořízení	11
1.8 Nepominutelní dědicové	13
1.9 Vydědění.....	13
2 Občanský zákoník z roku 1950.....	14
2.1 Úvod	14
2.2 Způsobilost zůstavitele	14
2.3 Projev a vůle.....	15
2.4 Formy závěti	15
2.5 Odkaz	16
2.6 Podmínky.....	17
2.7 Zrušení závěti.....	17
2.8 Nepominutelní dědicové.....	18
2.9 Vydědění.....	18
3 Občanský zákoník z roku 1964.....	19
3.1 Úvod	19
3.2 Způsobilost zůstavitele	19
3.3 Projev a vůle.....	20
3.4 Formy závěti	22
3.5 Odkaz	28
3.6 Podmínky.....	28

3.7	Zrušení závěti.....	29
3.8	Neopomenutelní dědicové	31
3.9	Vydědění.....	32
4	Polský občanský zákoník z roku 1964	36
4.1	Úvod	36
4.2	Způsobilost zůstavitele	36
4.3	Projev a vůle.....	36
4.4	Formy testamentu.....	36
4.5	Odkaz	38
4.6	Podmínky.....	38
4.7	Zrušení testamentu	38
4.8	Nepominutelní dědicové.....	39
4.9	Vydědění.....	39
5	Nový občanský zákoník.....	40
5.1	Úvod	40
5.2	Způsobilost zůstavitele	40
5.3	Projev a vůle.....	41
5.4	Formy závěti	41
5.5	Odkaz	42
5.6	Podmínky.....	43
5.7	Zrušení závěti.....	47
5.8	Nepominutelní dědicové.....	47
5.9	Vydědění.....	48
	Závěr.....	49
	Seznam použitých zdrojů.....	52
	Shrnutí	56
	Summary.....	57
	Klíčová slova.....	58

Úvod

„Člověk jest mrtev, jeho pozůstalost nikoli“¹

Dědické právo jako takové mě zaujalo už při prvním kontaktu s ním v rámci studia předmětu Občanské právo hmotné na právnické fakultě, právě proto jsem si vybral diplomovou práci s tématem Dědění ze závěti. Dědění v sobě zahrnuje celou řadu mimořádně citlivých otázek spojených s úmrtím zůstavitele. Existují vztahy, které jsou s jeho osobou spjaty tak silně, že jejich přechod na jiného je zkrátka vyloučen, takové vztahy zanikají se smrtí daného člověka. Všechny ostatní vztahy však trvají i po smrti takové osoby.

Kardinální otázkou dědění podle mého názoru je, komu má jmění zůstavitele připadnout, aby šlo o rozdělení spravedlivé. V úvahu je potřeba vzít zejména fakt, že člověk žije, aby budoval hodnoty k zabezpečení svých potomků. Vždy hovoříme o statcích, které za celý svůj život zůstavitel vytvořil. Obecně tak lze jistě přijmout za spravedlivé, aby jmění zůstavitele bylo rozděleno mezi osoby mu nejbližší, tedy děti, manžele, rodiče či sourozence. Toto, obecně vzato, zákonodárce v rámci dědění ze zákona právní úpravou přijal.

Ne vždy jsou však rodinné vztahy takové, aby bylo možno označit intestátní posloupnost za spravedlivou, vůli zůstavitele odpovídající. Pro tyto případy je zákonem zůstaviteli umožněno odklonit se od úpravy, kterou nabízí zákonná posloupnost, a pořídit jinak. Skrze závěť je možno odkázat osobě, se kterou nepočítá dědění ze zákona, případně je možno zkrátit, ale i vyloučit z dědění osobu jinak určenou k zákonnému dědění, jedním dechem je však potřeba dodat, že svoboda pořídit závěti nemůže být zneužívána.

Jde-li o závěť samotnou, hovoříme především o právním úkonu. Aby závěť mohla vyvolávat účinky pořizovatelem zamýšlené, jsou na ni kladeny určité požadavky. Tyto nároky byly v proměnách právních úprav tu více, tu méně pozměňovány, a právě tímto bych se chtěl ve své diplomové práci převážně zabývat. Za použití komparativní metody vytvořím srovnání úpravy dědění ze závěti v rámci 5 kapitol hlavního textu práce. Popíši problematiku obsaženou v obecném zákoníku občanském (císařským patentem č. 946/1811 Sb. z. s., Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – ABGB, Všeobecný zákoník občanský, dále jen OZO), občanském zákoníku z roku 1950 (zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, dále jen SOZ), občanském zákoníku z roku 1964 (zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dále jen OZ), poskytnu krátký exkurz do úpravy polského občanského zákoníku z roku 1964 (Ustawa

¹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. s. 11.

DZ. U. z 1964, Nr 16, poz. 93, Kodeks cywilny, dále jen KC) a konečně také uvedu úpravu obsaženou v novém občanském zákoníku (účinnost od 1. 1. 2014, dále jen NOZ).

V každém z daných předpisů charakterizují vybrané charakteristické otázky testamentární posloupnosti, zabývat se budu způsobilostí zůstavitele k pořízení, náležitostmi projevu a vůle, formami pořízení, dále se budu věnovat problematice odkazů a podmínek, neopomenu při tom ani úpravu nepominutelných dědiců a vydědění. Popisovat jednotlivé úpravy budu tak, abych vypíchl typické znaky chápání daných institutů v době jejich praktického užívání, k čemuž by mi měla dopomoci zejména práce se zákonem, odbornými publikacemi, komentáři zákonů a judikaturou. V rámci jednotlivých kapitol zhodnotím podstatné instituty, praktické problémy jejich užívání, náhled soudů k dané problematice a taktéž často vzájemně rozdílné postoje české právní teorie. Za cíl své práce pokládám vytvoření uceleného pohledu na dědění ze závěti na území dnešní České republiky za posledních 200 let. Na závěr si troufnu provést kritické hodnocení jednotlivých úprav dané problematiky a učinit návrhy týkající se nového občanského zákoníku.

Největším zdrojem inspirace pro mě byla, nejen co do vlastní formy práce, publikace Testamentární dědická posloupnost Václava Bednáře, která přímo dopadá na danou problematiku, předmětné téma zpracovává komplexně a podle mého názoru velmi kvalitně.

Práce byla zpracována v právním stavu k 1. 3. 2012.

1 Obecný zákoník občanský z roku 1811

1.1 Úvod

Obecný zákoník občanský platil na území dnešní České republiky od 1. 1. 1812 do 31. 12. 1950. Dědické právo se v rámci § 533 OZO zakládalo na vůli zemřelého pronesené dle zákona, na dědické smlouvě nebo na zákoně. Upřednostňováno bylo dědění z pořízení pro případ smrti, které do sebe pojímalo poslední pořízení (závěť či dovětek) a dědickou smlouvu. Aby se jednalo o závěť (testament), muselo poslední pořízení zahrnovat ustanovení dědice. Zákonem byla připuštěna také závěť negativní, tedy vyloučení osoby ze zákonné dědické posloupnosti. V případě, že v posledním pořízení absentovalo povolání dědice, jednalo se o dovětek (kodicil).² Majetek označený za pozůstalost se ve vztahu k dědici nazýval dědictvím. V případě jediného dědice byla pozůstalost dědictvím, bylo-li dědiců více, každý z nich označil za své dědictví podíl, který mu z pozůstalosti připadl.³

1.2 Způsobilost zůstavitele

Jak stanovil § 566 OZO, v případě, kdy byla poslední vůle vyjádřena v opilství, zuřivosti, šílenosti nebo blbosti⁴, šlo o pořízení neplatné. Byl-li někdo na základě § 568 OZO prohlášen za marnotratníka⁵, mohl pořídit o polovině svého jmění, druhá polovina připadla dědicům ze zákona. Podle § 569 OZO nemohli poslední pořízení činit nedospělí⁶. Nezletilým mladším osmnácti let byla dána zákonná možnost poslední pořízení učinit pouze ústně před soudem. Osoby starší osmnácti let mohly poslední pořízení činit bez omezení.⁷ Podle § 573 OZO řeholníkům obecně nebylo umožněno učinit poslední pořízení, s výjimkami to však možné bylo. Na základě § 574 OZO ale nemohl poslední pořízení činit zločinec odsouzený k trestu smrti ode dne vyhlášení rozsudku, v případě odsouzení do těžkého či nejtěžšího žaláře nemohl pořizovat po dobu trvání trestu.

1.3 Projev a vůle

Z ustanovení § 564 OZO vyplývala povinnost pořizovatele jmenovat dědice osobně, nikomu jmenování nesvěřovat. Následující § 565 OZO zase stanovil závazek, aby pořizovatel

² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 11.

³ SVOBODA, Emil. *Dědické...*, s. 12-13

⁴ Podle § 273 OZO byl šíleným nebo blbým ten, kdo po vyšetření a vyslechnutí lékařů od soudu byl za takového právně prohlášen.

⁵ Podle § 272 OZO byl marnotratníkem ten, kdo nerozvážně mrhal svým jměním, kdo skrze smlouvy o půjčce vydával v nouzi sebe nebo svou rodinu.

⁶ Podle § 21 OZO jsou jimi ti, kteří nedokonali roku čtrnáctého.

⁷ Podle § 21 OZO se zletilost nabývala dosažením čtyřiaadvacátého roku věku (později jednadvacátého).

svou vůli projevil určitě, ne přisvědčením návrhu mu učiněnému. Projev vůle měl být učiněn při zcela zdravém rozumu, s dobrým rozmyslem a po rozvážení, bez násilí, podstatného omylu a podvodu. Bylo-li dokázáno, že projev poslední vůle byl pronesen v zuřivosti, šílenosti, blbosti či opilství, šlo o závěť neplatnou, jak ostatně stanoví § 566 OZO. V opačném případě, jak určuje § 567 OZO, tedy kdy někdo tvrdil, že ten, kdo pozbyl zdravého rozumu, činil poslední pořízení plně při sobě, vyšetřil stav mysli pořizovatele znalec, úřední osoby či byl jeho stav prošetřen jinými bezpečnými důkazy. Vždy bylo potřeba zachování mj. vážnosti a srozumitelnosti projevu.

1.4 Forma posledního pořízení

Poslední pořízení bylo možné učinit ve formě soukromé či veřejné. Řádná poslední pořízení doplňovala pořízení privilegovaná. Obecně pořizoval v daném případě jediný pořizovatel, avšak byla umožněna výjimka – společné poslední pořízení manželů v rámci zákonné úpravy smluvních sňatků. Na základě § 1248 OZO bylo manželům dovoleno, aby v jednom a tomtéž pořízení sebe navzájem, nebo někoho jiného zřídili za dědice. Samozřejmě bylo potřeba, aby mezi těmito dvěma osobami bylo manželství uzavřeno platně, v opačném případě, tedy prohlášení manželství za neplatné, by totiž bylo zneplatněno i jejich poslední pořízení, jak stanoví § 1265 OZO. Dané právo platilo i pro snoubence, ovšem s tím rozdílem, že platnosti nabylo až vstupem do manželství.⁸

V případě **soukromého posledního pořízení sepsaného vlastní rukou** šlo o režim § 578 OZO, který pravil, že kdo chtěl pronést poslední vůli písemně a bez svědků, byl povinen testament či kodicil sepsat vlastní rukou a podepsat se v něm. Neexistovala povinnost uvádět den, rok a místo sepsání pořízení, avšak bylo to označováno jako vhodné.

Soukromé poslední pořízení sepsané jinak než vlastnoručně a podepsané zůstavitelem se svědky spadalo pod ustanovení § 579 OZO. To normovalo, že kdo dal své poslední pořízení napsat jinému, musel se na něj vlastnoručně podepsat. K tomu byl nucen před třemi svědky, z nichž alespoň dva byli přítomni současně, potvrdit, že spis obsahuje jeho poslední vůli, přičemž svědci byli povinni se podepsat. Obsah poslední vůle však znát nemuseli.

Soukromé písemné poslední pořízení osob, které neuměly číst nebo psát bylo regulováno § 580 a 581 OZO. Neuměl-li pořizující psát, řídila se právní úprava jeho pořízení

⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 16.

ustanovením § 579 OZO, tedy regulací pořízení sepsaného jinak než vlastnoručně, šlo o sepsání poslední vůle jinou osobou. Místo vlastnoručního podpisu byl pořizovatel povinen přidat znamení své ruky, to v přítomnosti tří svědků. Neuměl-li pořizující číst, sobě sepsanou vůli si byl povinen jedním svědkem nechat přečíst před druhými dvěma svědky, kteří se seznámili s obsahem listiny a potvrdili shodu listiny s vůlí pořizovatele. Osoba, která sepsala poslední vůli, mohla být svědkem.

Kdo by nemohl nebo nechtěl dodržet náležitosti písemné poslední vůle, bylo mu na základě § 584 OZO dovoleno učinit **ústní poslední pořízení**. To musel projevit podle § 585 OZO před třemi současně přítomnými svědky, kteří byli schopni dosvědčit, že nedošlo k podvodu či omylu. Doporučovalo se, aby si svědci nechali poslední pořízení sepsat společně nebo aby si jej sepsali každý. Na žádost bylo ústní poslední pořízení stvrzeno seznáním všech tří svědků u soudu, nebo nebylo-li to možno, alespoň dvou z nich, jak uvádí § 586 OZO.

Poslední pořízení bylo možné učinit také před soudem, ať už v písemné či ústní formě. V případě písemného pořízení byl nutný vlastnoruční podpis a podání soudu, spis byl pak zapečetěn a bylo označeno, či poslední vůli obsahuje. O tom byl pořízen protokol, pořízení bylo uloženo u soudu a pořizujícímu byla vydána listina o obdržení pořízení soudem, což upravoval § 587 OZO. V případě ústního pořízení bylo toto na základě § 588 OZO protokolem zapsáno a protokol byl zapečetěn a uložen jako v případě písemného pořízení. **Stejně jako soudu bylo dáno notáři oprávnění přijmout poslední pořízení** a vyhotovit jej ve formě veřejné listiny, přičemž před notářem se poslední pořízení zřizovalo ve formě notářského zápisu.

Privilegovaná poslední pořízení znamenala úlevy při jejich pořizování, ovšem to pouze ze zákonem stanovených důvodů. Podle § 597 OZO byli k poslednímu pořízení učiněnému při plavbě, v místě moru či jiné nakažlivé nemoci coby svědci příslušní také údové duchovního řádu, ženy a osoby starší 14 let. K takovému pořízení bylo potřeba dvou svědků, z nichž jeden mohl pořízení psát. V případě obav z nákazy nemuseli být tito svědci přítomni současně, jak stanoví § 598 OZO. Důležité bylo rovněž hned následující ustanovení § 599 OZO, podle kterého po uplynutí šesti měsíců od skončení plavby nebo po nakažlivé nemoci poslední vůle ztratila svou platnost. Do roku 1922 patřila mezi privilegovaná poslední pořízení také poslední pořízení, která činily vojenské osoby.⁹

⁹ Tamtéž, s. 23-25.

1.5 Odkaz

Odkaz (legát) byl případem, kdy zůstavitel posledním pořízením určité osobě odkázal určitý majetek, aniž by ji ustanovil dědicem pozůstalosti či podílu na ní.¹⁰ Bylo-li pochyb, zda jde o dědictví k určité věci, či o odkaz, mělo se za to, že jde o odkaz.¹¹ K odkazu bylo možno zřídit obecné či svěřenské náhradnictví, což stanovil § 652 OZO. I největší část pozůstalosti mohla být vytvořena odkazem. Institut odkazu umožnil ustoupit od zásady ovládající dědickou posloupnost, zásady univerzální sukcese. V případě odkazu totiž neplatilo, že dědic nabyl jak aktiva, tak pasiva.¹² Jak stanovil § 535 OZO, šlo o případ, kdy někomu nebyl zůstaven dědičný díl vztahující se k celé pozůstalosti, ale pouze některá věc, jedna či více věcí určitého druhu, nějaká suma či právo. Na základě § 653 OZO bylo možné odkazovat vše, co se nacházelo v obecném obchodu. Osoba, které pak bylo toto zůstaveno, se nazývala odkazovníkem (legatářem), nebyla považována za dědice. Šlo vlastně o povinnost dědice či jiné osoby, aby plnila ve prospěch osoby třetí. Na základě § 650 OZO bylo možné zřízení pododkazu. Obecně platilo, že odkazovník byl povinen splnit takový odkaz zatížený pododkazem, byl tedy nucen odvést ještě nějaký odkaz dále. Dané povinnosti se však mohl zprostit v případě, kdy pododkaz měl větší hodnotu než samotný odkaz.

1.6 Podmínky

Jak stanoví § 695 OZO, pořizujícímu bylo dáno právo omezit své pořízení výminkou, časem, příkazem a proneseným úmyslem.

Podle § 696 OZO **výminka** znamenala událost, na níž bylo závislé nějaké právo. Dle toho, nastalo-li nebo nenastalo-li to, k čemu byla vztažena, dělila se na kladnou a zápornou. Odkládací byla v případě, kdy právo po splnění výminky vzniklo, rozvazovací zase, když právo po splnění výminky zaniklo. Na základě § 697 a 698 OZO bylo možno konstatovat, že naprosto nesrozumitelné výminky byly považovány za nedoložené, stejně tak neplatné bylo nařízení, které obsahovalo nemožnou odkládací výminku. Nemožná výminka rozvazovací byla pokládána za nedoloženou. Stejně platilo pro výminky nedovolené. Podle § 700 OZO za nedoloženou byla taktéž pokládána výminka, aby dědic či odkazovník neuzavřel manželství,

¹⁰ Obecně je znakem dědické posloupnosti univerzální sukcese, tedy dědic dědí ne pouze aktiva zůstavitele, ale i jeho závazky, nastupuje tak na místo zůstavitele. V případě odkazu jde o sukcesí singulární, která znamená poskytnutí majetkového prospěchu osobě, která nebyla dědicem. KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 267, 304.

¹¹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. 3. díl. Praha: V. Linhart, 1936, s. 22.

¹² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 25.

avšak bylo-li toto omezení vázáno na uzavření manželství s konkrétní osobou, nebránilo jeho platnosti nic. Případnou výminku zákazu vstupu do manželského svazku s kýmkoliv byli povinni vyplnit vdovec či vdova, měli-li alespoň jedno dítě.

Doložka času mohla být také odkládací a rozvazovací. Od výminky se lišila jistotou, že nastane.¹³ Zůstaviteli bylo dáno oprávnění určit danou osobu za dědice pouze na určitou dobu, popř. mohlo dojít k odsunutí nabytí jeho podílu do budoucnosti. Bylo-li zjevné, že vyměřená doba nikdy nenastane, takové nařízení pak bylo považováno za nemožnou výminku, což stanoví § 706 OZO.¹⁴

Příkaz ve smyslu § 709 OZO znamenal, že zůstavitel, který někomu něco pořídil, zároveň mu něco také uložil. Takové uložení bylo považováno za rozvazovací výminku, tedy nesplnila-li daná osoba příkaz, došlo k pozbytí pozůstalosti.¹⁵ Podle § 710 OZO platilo, že nebylo-li možné příkaz vyplnit tak, jak byl uložen, mělo se konat tak, aby byl vyplněn co možná nejvíce. Nebylo-li možné ani takové jednání, pozůstalost připadla určené osobě, neprojevil-li tedy zůstavitel pro tuto situaci jinou vůli. V případě, kdy osoba plnící příkaz učinila sama sebe nezpůsobilou k tomu, co jí bylo uloženo, samozřejmě pozůstalost pozbyla. Prikázal-li pořizovatel svému dědici vykonat něco nedovoleného či nemožného, bylo takové nařízení podle § 712 OZO neplatné. Stejně platilo ve smyslu § 697 OZO pro výminky naprosto nesrozumitelné jako nedoložené.

1.7 Zrušení posledního pořízení

Ke zrušení posledního pořízení mohlo dojít sepsáním pořízení nového či odvoláním pořízení. Co do **sepsání nového pořízení**, uplatnilo se pravidlo obsažené v §713 OZO, podle kterého platný pozdější testament zrušoval testament dřívější, nedal-li v pozdějším testamentu pořizovatel najevo, že dřívější testament by měl být zachován zcela nebo z části. Stejně platilo, byl-li pozdějším testamentem povolán dědic jen k části dědictví. Zbylá část připadla dědicům ze zákona, ne závětním dědicům povolaným v dřívějším testamentu. V případě kodicilu (dovětku) se uplatnil § 714 OZO, tedy že pozdějším kodicilem docházelo ke zrušení předchozích kodicilů a odkazů, byly-li pozdějšímu kodicilu na odpor. Podle § 715 OZO nebylo-li možné rozeznat, který testament nebo kodicil byl pozdější, platily oba, mohly-li spolu obstát.

¹³ KNAPPOVÁ, Marta. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek III.* Praha: ASPI, 2002, s. 136.

¹⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 30.

Chtěl-li pořizovatel zrušit své poslední pořízení bez sepsání pořízení nového, mohl tak v rámci § 717 OZO učinit **výslovným písemným nebo ústním odvoláním**, anebo **zmařením spisu**. Poslední pořízení bylo možno odvolat výslovnou cestou, mlčky či skrze zákonnou domněnku odvolání. Pro odvolání bylo potřeba takového stavu mysli, který byl nutný pro zřízení pořízení, jak je stanoveno v § 718 OZO. Osoba soudem prohlášená za marnotratníka mohla platně odvolat svou poslední vůli. Výslovné odvolání znamenalo odvolání učiněné písemně či ústně. K ústnímu odvolání posledního pořízení učiněného před soudem či mimo soud bylo zase potřeba formy a svědků, jakých bylo třeba k platnosti ústní poslední vůle. K písemnému odvolání bylo potřeba prohlášení psané vlastní rukou a taktéž vlastní rukou podepsané nebo prohlášení, ve kterém se podepsal zůstavitel a svědkové posledního pořízení. Zůstaviteli bylo dáno právo zakázat dědici či odkazovníku v odpírání pořízení s tím, že pak pozbude prospěchu z pořízení, jak určuje § 720 OZO. Avšak v případě, že tyto osoby odporovaly pouze pravosti a smyslu pořízení, neměl takový zákaz účinek. Mlčky učiněné odvolání připadalo v úvahu pouze v případě písemné listiny posledního pořízení. Zpravidla šlo o zničení listiny či přeškrtnutí části či celého textu listiny. Podle § 721 OZO platilo, že kdo přetrhne, proškrtne či přestříhne v testamentu či kodicilu svůj podpis, anebo vše, co v něm bylo obsaženo, vymaže, ten jej zmaří. V případě několika identických sepsání bylo potřeba takto zmařit všechny. Bylo-li poslední pořízení poškozeno náhodou, nebo došlo-li k jeho ztrátě, nezpůsobovalo to neplatnost, došlo-li k prokázání náhody před soudem a také k prokázání znění posledního pořízení způsobem vyžadovaným k prokázání ústní poslední vůle, což bylo stanoveno v § 722 OZO. Na základě § 723 OZO platilo, že zmařil-li někdo pozdější pořízení bez porušení pořízení dřívějšího, písemné dřívější pořízení nabylo platnosti. To však, už z povahy věci, neplatilo v případě posledního pořízení ústního.

Na základě **splnění zákonné domněnky** mohlo dojít ke zrušení posledního pořízení zejména v případě odkazu. Ten se měl podle § 724 OZO za odvolaný, když zůstavitel prodal věc někomu odkázanou, když věc převedl na jinou osobu, nebo když vykonal takovou změnu věci, že tím ztratila předešlou podobu a jméno. Stejně platilo v případě původně odkázané pohledávky, kterou zůstavitel vydobyl. Na základě § 725 OZO však byl odkaz platný v případě, kdy věc byla změněna bez svolení pořizujícího či byla-li prodána z rozhodnutí soudu.¹⁶

¹⁶ Tamtéž, s. 32-34.

1.8 Nepominutelní dědicové

Nepominutelní dědicové mohli podle obecného zákoníku občanského požadovat povinný díl. Jak stanovil § 762 OZO, každý byl povinen pamatovat ve svém pořízení na své děti, a neměl-li je, pak na své rodiče. Podle § 764 OZO pojmem děti byli myšleni také vnukové a pravnukové, pojmem rodiče zase i dědové a báby. Takoví dědicové v podstatě dědici nebyli, právo na povinný díl se totiž nepovažovalo za právo dědické, nýbrž šlo o vztah obligační, vlastně o pohledávku. U potomků byl stanoven povinný díl na polovinu toho, co by jim připadlo ze zákona, což normoval § 765 OZO. Podle § 766 byl povinný díl u rodičů (popř. děda a báby) určen na třetinu toho, co jim přiřkl zákon.

1.9 Vydědění

Vydědění znamenalo případ, kdy zůstavitel v rámci posledního pořízení nebo v listině splňující podmínky posledního pořízení odebral svému nepominutelnému dědici právo na celý povinný díl či zkrátil-li ho a to ze zákonem stanovených důvodů.¹⁷ Podle § 768 OZO mohlo být dítě vyděděno, neposkytlo-li pořizujícímu pomoc v nouzi, bylo-li pro zločin odsouzeno na doživotí nebo na dvacet let odnětí svobody, nebo vedlo-li život vzbuzující veřejné pohoršení a přičící se veřejné mravnosti. Původně bylo důvodem vydědění i odpadnutí od křesťanství, tento důvod byl však zrušen. Z výše uvedených důvodů mohli být zbaveni povinného dílu i rodiče, jak stanovil § 769 OZO. K těmto důvodům přistupovala ještě jedna příčina, jíž bylo zanedbání výchovy zůstavitele v době, kdy byl dítětem. K odnětí povinného dílu mohlo podle § 770 OZO rovněž dojít v případě, kdy nepominutelný dědic učinil něco, čím se stal nehodným dědického práva.¹⁸ Konečně, byl-li nepominutelný dědic velmi zadlužený či marnotratný, a existovala-li tak důvodně obava, že by jeho povinný díl ušel zčásti nebo zcela jeho dětem, mohl pořizující povinný díl odejmout tak, aby se ten dostal k jeho dětem, což stanovil § 773 OZO. Podle § 771 OZO nebylo nutno, aby zůstavitel uváděl důvod vydědění, avšak z hlediska dokazování bylo výhodnější jej uvést. Odvolat vydědění bylo možno způsobem výslovně uvedeným v zákoně, což určil § 772 OZO.

¹⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 36.

¹⁸ Zákon odkazoval na ustanovení § 540, 541 a 542 OZO. Podle § 540 OZO šlo o případ, kdy někdo ublížil nebo usiloval o to ublížit zůstaviteli, jeho dětem, rodičům či manželovi tak, že může být stíhán na základě předpisů trestního práva, neodpustil-li mu zůstavitel. Podle § 541 OZO z dědického práva nebyli vyloučeni potomci toho, kdo se učinil nehodným dědického práva, zemřel-li dříve než zůstavitel. Konečně, na základě § 542 OZO, kdo mocí přiměl či podvodem svedl zůstavitele k pronesení poslední vůle, nebo potlačil jeho poslední vůli, byl z dědického práva vyloučen.

2 Občanský zákoník z roku 1950

2.1 Úvod

Platnost tohoto občanského zákoníku lze vymezit daty 1. 1. 1951 a 31. 3. 1964. Obecně lze říct, že došlo k významné simplifikaci, o čemž vypovídá i počet ustanovení věnovaných dědickému právu – 52 ve srovnání s 293 ustanoveními obecného zákoníku občanského. Zákonodárce sice převzal některé instituty dřívější úpravy, ale výrazně je zjednodušil, čímž se často vytrácel původní význam jim dávaný. Patrně bylo spoléháno na to, že dané instituty budou vyloženy s použitím dosavadní praxe, nebude tak potřeba regulace složitých pravidel výkladu a podrobné úpravy institutů jako v obecném zákoníku občanském. Jak je obecně známo, došlo k významnému znárodnění majetků, do dědictví tak přicházel pouze osobní majetek malého rozsahu, který podle zákonodárce nevyžadoval náročnější právní zakotvení.¹⁹ S tehdejší orientací na sovětské právo byla uzákoněna jako preferovaná zákonná posloupnost, sepsal-li však zůstavitel závěť, nastupovala posloupnost testamentární. Testovací svoboda byla zákonodárcem významně omezena. Důležitou změnu zakotvil § 509 SOZ, podle kterého se dědictví nabývalo zůstavitelovou smrtí, čímž došlo k odstoupení od institutu ležící pozůstalosti.²⁰

2.2 Způsobilost zůstavitele

Došlo ke zpřísnění podmínek způsobilosti sepsat závěť. Způsobilost sepsat závěť v úplném rozsahu náležela pouze osobě disponující svéprávností v úplném rozsahu. Důvody nezpůsobilosti byly dva – nesvéprávnost a nedostatek věku. Co do nesvéprávnosti, střední občanský zákoník v § 13 SOZ neumožňoval osobám byť částečně zbaveným svéprávnosti sepsat závěť. Soud jasně vyslovil, že osoba, která je částečně zbavena svéprávnosti zkrátka nemůže závěť pořídit.²¹ Osoba mladší 15 let nemohla platně pořídit závěť, nezletilé osobě starší 15 let § 545 odst. 2 SOZ aproboval sepsání závěti pouze ve formě notářského zápisu a jen o majetku nabytém v závislosti na své práci.²²

¹⁹ BÍLEK, Petr a Martin ŠEŠINA. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001: Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 106.

²⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 41.

²¹ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 14. 10. 1953, sp. zn. 15 Co 494/53.

²² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 43-45.

2.3 Projev a vůle

Závěť byla vnímána jako jednostranný projev vůle zůstavitele, který s ní může nakládat dle svého uvážení. Vzdát se práva měnit závěť možné nebylo. Projev poslední vůle učiněný v žertu, v rámci výuky či hry nebyl považován za platný. Závěť bylo nutno pořídit osobně, jinak byla neplatná. Na text závěti nebyly kladeny formální požadavky, často bylo využíváno závěti ve formě dopisu dané osobě. Samozřejmě při tom musely být dodrženy zákonné požadavky. Negativní závěť byla přípustná. Konečně, zákon vyloučil pořízení společné závěti manželů, podle slov zákonodárce proto, že prý takové pořízení omezuje svobodu projevu vůle zůstavitele.²³

2.4 Formy závěti

Nejzásadnější změnou bylo patrně vyloučení privilegovaných závětí a závětí učiněných v ústní formě. Závěti mohly být zřizovány stále jako soukromé anebo skrze úřední zápis, nejprve před notářem či soudem, později už jen před notářem.

Závěť vlastnoruční byla nejjednodušším způsobem projevu poslední vůle. Podle § 542 SOZ bylo nutné, aby závěť v této formě byla vlastní rukou sepsána a podepsána, přičemž podpis musel být umístěn až pod text závěti, v opačném případě byla podpisem nekrytá část obsahu neúčinná. Podmínce vlastnoručního sepsání bylo vyhověno i skrze sepsání ústy či nohou v případě zdravotního postižení. V režimu ustanovení § 541 SOZ bylo potřeba každou závěť označit datem – dnem, měsícem a rokem jejího sepsání.

V případě **závěti nenapsané vlastní rukou zůstavitele** šlo zpravidla o závěť, kterou sepsal zůstavitel na psacím stroji, nebo ji nechal sepsat jiné osobě, a následně ji sám vlastnoručně podepsal. Podle § 543 SOZ byl zůstavitel poté nucen prohlásit před dvěma současně přítomnými svědky, že se jedná o listinu, v níž je vyjádřena jeho poslední vůle. Tito svědci se pak na závěť podepsali, přičemž již nebyla potřeba doložka o funkci svědků jako v předchozí úpravě. V rámci § 546 odst. 1 SOZ bylo zakázáno, aby svědky závěti byly osoby nesvéprávné, slepé, hluché, němé, a mimo osoby, které neznají řeč projevu vůle zůstavitele ještě duchovní s řeholníky. Na svědky nebyl kladen požadavek znalosti obsahu závěti, šlo totiž pouze o stvrzení, že jde o poslední vůli zůstavitele. Není tak důvodu, proč by funkci svědka v tomto případě nemohly vykonávat osoby němé, ale slyšící a vidící. O to více pak není důvodu, aby svědky nemohli být duchovní či řeholníci. Naopak, druhou skupinou osob, které nesplňovaly zákonné požadavky pro výkon funkce svědků, byli, nyní už zcela

²³ Tamtéž, s. 45-46.

racionálně lidé, kteří by měli ze závěti prospěch. Zákon tak v § 546 odst. 2 SOZ vyloučil z funkce svědků závěti povolané dědice a osoby jim blízké.²⁴

V případě **závěti zůstavitele, který nemůže číst nebo psát**, nebyl pořizovatel s to psát ani vlastní rukou, ani jinou částí těla, proto na něj bylo aplikováno ustanovení § 544 SOZ. Za účelem ochrany zůstavitele byl daný způsob sepsání závěti svými pravidly zpřísněn. Pořizovatel byl nucen prohlásit svou vůli před třemi současně přítomnými svědky do zápisu, ten mu byl přečten. Následně pořizovatel potvrdil, že se jednalo o jeho pravou vůli. Pisatelem a předčitatelem mohli být i svědkové, pisatel ale nemohl být současně předčitatelem. Zároveň bylo nutné do zápisu uvést, že pořizovatel nebyl schopen číst či psát, dále kdo byl pisatelem, kdo předčitatelem a jak pořizovatel potvrdil, že listina obsahovala jeho vůli. Následně byl zápis svědky podepsán.

Závět' ve formě notářského zápisu bylo možno sepsat zprvu před soudem i před notářem, později už jen před notářem. Protože šlo o veřejnou listinu, byl tento způsob označován za nejvyšší formu závěti. Podle § 545 odst. 1 SOZ mohl touto formou prohlásit svou vůli do úředního zápisu každý, svědků nebylo třeba. Osoby nezletilé, které dovršily patnáctý rok, slepí, hluchí, kteří nemohli číst, a němí, kteří nemohli psát, mohli učinit poslední pořízení pouze před notářem, jak stanovil § 545 odst. 2 SOZ. Navíc v případě, kdy hluchý nemohl číst či němý nemohl psát, bylo nutno přibrat tlumočnicka, který byl s to se dorozumět a současně měl způsobilost plnit funkci svědka.

2.5 Odkaz

Odkaz jako institut byl zachován, avšak oproti předchozí úpravě významně pozměněn. Z dikce zákona jasně vyplývalo, že odkazem mohla být peněžitá částka nebo jiná movitá věc. Jeho praktické využití, jak napovídalo ustanovení § 537 SOZ, bylo vázáno na situaci, kdy zůstavitel chtěl věnovat upomínku osobě, která se o něj starala či osobě, ke které měl velmi dobrý vztah. Za splnění zákonem předepsaných podmínek byla odpovědnost odkazovníka za závazky zůstavitele vyloučena. Zejména šlo o cenu zanechané věci, jejíž hodnota musela být ve vztahu k zanechanému majetku nepatrná, přičemž souhrn odkazů nesměl činit více než čtvrtinu zanechaného majetku po odečtení dluhů. Navíc byl zůstavitel nucen uvést, že odkazovník nemá odpovídat za jeho závazky. Odkaz byl nabýván okamžikem smrti zůstavitele, ustanovení pododkazovníka bylo vyloučeno.²⁵

²⁴ Tamtéž, s. 46-51.

²⁵ Tamtéž, s. 54.

2.6 Podmínky

Myšlenkovým základem úpravy podmínek se stala idea, aby zůstavitel co nejméně nakládal se svým majetkem pro případ smrti. Co se týče podmínek, z § 550 SOZ vyplývalo, že z nich byly zákonem vyloučeny ty, které omezovaly povolání určité osoby dědicem,²⁶ na rozdíl od předcházející úpravy. Dále již nebylo možno stanovit, že dědic má pozůstalost nabýt pouze na danou dobu nebo nabýt později než dnem smrti zůstavitele. Vyloučeno bylo ustanovení určující, komu připadne majetek z pozůstalosti v případě, že dědic zemře. Konečně, zůstaviteli bylo reprobováno stanovení způsobu, jakým má dědic dědictví použít stejně jako ustanovení, aby dědic něco konal. Jediný platný příkaz byl případ, kdy zůstavitel nařídil dědici, aby ten vyplatil jiné osobě peněžitou částku jako odkaz.²⁷

2.7 Zrušení závěti

Závěť mohl zůstavitel zrušit sepsáním nové závěti, odvoláním závěti a také jejím zničením, jak stanovil § 553 odst. 1 SOZ.

Nejužívanějším způsobem zrušení závěti bylo **sepsání závěti nové**, takové, vedle které nemohla původní závěť obstát. Od úpravy obecného zákoníku občanského spočívající v předpokladu kompletního zrušení starší závěti závětí novější, neurčil-li zůstavitel v novější závěti jinak, bylo upuštěno. Rozlišení novější závěti od starší nebylo problematické vzhledem k povinnosti označení data pod možnou sankcí neplatnosti. Nebylo zakázáno při sepsování novější závěti využít jiné formy než té, která byla využita při sepsání závěti předchozí.

Odvolání znamenalo jednostranný projev zůstavitele, kterým odvolal závěť současně bez toho, aby povolal novou závětí jiné dědice. Odvolání vyžadovalo způsobilosti a formy požadované k platné závěti. Došlo-li k odvolání závěti, nastupovala zákonná dědická posloupnost.

Zničení závěti zůstavitelem bylo úmyslným úkonem, přičemž mohlo jít o likvidaci listiny jako takové, nebo pouze přeškrtnutí, odstranění či výmaz určité podstatné náležitosti. V případě úmyslného zničení části závěti byla neplatná pouze tato část. Nemohlo dojít ke zničení závěti sepsané formou notářského zápisu, což vyplývá ze samotné povahy věci.²⁸

²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 12. 1952, sp. zn. Cz 648/52, podle kterého stanovil-li zůstavitel skrze závěť dědicem osobu, jejíž povolání se příčí zákonu či obecnému zájmu, bylo takové povolání neplatné. Neplatné bylo taktéž ustanovení náhradního dědice.

²⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 63-65.

²⁸ Tamtéž, s. 66-67.

2.8 Nepominutelní dědicové

Úpravu nepominutelných dědiců bylo možno najít v § 551 SOZ v rámci neplatných ustanovení závěti. Došlo k rozlišení nezletilých a zletilých potomků, manžel zůstavitele nadále nepominutelným dědicem nebyl. Nezůstavil-li pořizovatel svým nezletilým potomkům tolik, kolik byl jejich zákonný podíl, nebo svým ostatním potomkům tolik, kolik činí tři čtvrtiny jejich podílu ze zákona, byla závěť v tomto rozsahu neplatná. Obdobně, nedostalo-li se závěti tomu z rodičů či starých rodičů, který byl v době smrti zůstavitele coby práce neschopný v nouzi tři čtvrtin zákonného podílu, byla závěť také neplatná v daném rozsahu. V odborných kruzích byla vedena diskuze, šlo-li o neplatnost absolutní či relativní, přičemž nakonec nejen drtivá většina teoretiků, ale také soudy²⁹ dospěly k závěru, že šlo o neplatnost relativní.

2.9 Vydědění

Úpravu vydědění jsme mohli nalézt zejména v ustanovení § 552 SOZ. Zákon stanovil, že dědic, jehož zákonný podíl nemůže být závěti vůbec zkrácen, nebo ne o více než čtvrtinu, může být vyděděn pořizovatelem z důvodů, že jej dědic opustil v nouzi, že byl odsouzen pro úmyslný trestný čin anebo že trvale odmítal pracovat. V případě, kdy touto vyděděnou osobou byl potomek zůstavitele, jeho podíl připadl jeho potomkům. Vydědění kladlo na pořizovatele stejné formální náležitosti jako závěť. Vydědit bylo možno listinou o vydědění nebo v rámci závěti. Na rozdíl od předchozí občanskoprávní úpravy byl zůstavitel nucen uvést důvod vydědění nepominutelného dědice.³⁰

²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 5. 1954, sp. zn. Cz 153/54, podle kterého neplatnost závěti ve smyslu § 551 SOZ nebyla neplatností absolutní, kterou bylo třeba zkoumat ex offio, ale neplatností relativní, které se mohl dovolávat jen dědic.

³⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 61.

3 Občanský zákoník z roku 1964

3.1 Úvod

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, nabyl účinnosti 1. 4. 1964. Daný předpis platí do současnosti, tedy téměř půl století. Hovoříme-li o jeho kvalitě, můžeme nalézat názory různé, je však jen málo názorů těch odborníků, kteří by se nedomnívali, že úprava dědického práva je ještě horší než ve středním občanském zákoníku. Občanský zákoník z roku 1964 byl tvořen cestou zjednodušení a minimalizace zákonných ustanovení, což se negativně dotklo i dědického práva. To bylo doslova zbídačeno.³¹ Pouhých 27 paragrafů obsažených v Části sedmé mluví ve srovnání s 327 paragrafy v obecném zákoníku občanském a vlastně i 52 paragrafy ve středním občanském zákoníku samo za sebe. Došlo k totální likvidaci klasických institutů dědického práva (např. odkaz), byly-li některé nějakým způsobem zachovány, došlo k takové změně, že naprosto neodpovídaly svému původnímu účelu. Preferována byla zákonná posloupnost, dědění ze závěti bylo potlačováno.^{32 33}

3.2 Způsobilost zůstavitele

Důvody nezpůsobilosti zůstavitele k sepsání závěti bychom v současném občanském zákoníku hledali marně. V rámci obecných požadavků občanského zákoníku je dovozeno, že způsobilost k zřízení závěti je dána u osoby plně způsobilé k právnímu jednání. Existují dvě výjimky – věková hranice k sepsání závěti a omezení ve způsobilosti k právním úkonům pro duševní poruchu, která není pouze přechodná. Osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nemůže zřídit závěť. Osoba v této způsobilosti omezená (nedostatečný věk/nepřechodná duševní porucha), za určitých podmínek závěť zřídit může. Zákon dovoluje zřízení závěti osobě, jejíž způsobilost k právnímu jednání je sice omezena pro duševní poruchu, avšak v době sepsání závěti daná osoba duševní poruchou stížena není. Sepsání závěti znamená okamžik podpisu závěti, závěť je totiž možno psát po delší dobu. Způsobilost k sepsání závěti se proto vyžaduje k okamžiku podpisu závěti.

³¹ ELIÁŠ, Karel. Legendy o osnově občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2007, č. 17, s. 7.

³² Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 30. 6. 1966, 10 Co 154/65, podle kterého je zákonem dána přednost dědění ze zákona, protože právě to nejlépe odpovídá zájmům společnosti. Majetek totiž přechází na osoby zůstaviteli nejbližší.

³³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 69-70.

Co se týká věkového omezení k sepsání závěti, nejprve nebyla věková hranice pro tento účel zákonem určena. Nedošlo k převzetí předchozí úpravy, která umožňovala učinit poslední pořízení i nezletilým osobám, které dosáhly patnácti let. Byl přijímán výklad § 9 OZ, podle kterého mají nezletilí způsobilost k právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a mravní vyspělosti odpovídající jejich věku. Mezi léty 1964 a 1991 byla určena možnost, aby závěť sepsala zletilá osoba, tedy osoba zpravidla starší 18 let. Avšak v případě předčasného uzavření manželství, s nímž bylo spojováno nabytí zletilosti, byla tato věková hranice posunuta na 16 let. Možnost takto pořídit byla dána i v případě uzavření manželství neplatného. Zlom přišel v roce 1991, kdy byla do zákona opět včleněna možnost pořízení závěti pro nezletilé osoby starší 15 let.³⁴

3.3 Projev a vůle

Hovoříme-li o závěti, máme tím na mysli z hlediska formy jednostranný kdykoliv odvolatelný právní úkon, projev vůle zůstavitele, který je učiněn osobně, ne zákonným zástupcem, ani skrze plnou moc. Sepsání závěti je podmíněno svobodnou vůlí zůstavitele. V rozporu s tou nepůsobí situace, kdy jiná osoba zůstaviteli doporučuje, jak má své poslední pořízení sepsat, stejně tak nevádí, jestli mu nějaká osoba v této záležitosti radí. Podstatné je, aby se o konečném obsahu rozhodl on sám.

Nedostatek svobody může být způsoben fyzickým donucením (*vis absoluta*) nebo psychickým násilím (*vis compulsiva*). V případě fyzického donucení hovoříme o tělesném fyzickém nátlaku, je zřejmé, že nejde o vůli osoby jednající, ale donucující. Psychické donucení zase znamená jednání osoby, které je způsobilé odůvodněně vyvolat strach.

Dále platí, že nebyla-li závěť zřízena vážně, taktéž je neplatná. Nedostatek vážnosti může zapříčít hra, divadelní představení, výuka, nebo rovněž nepochybná nadsázka. Nejde zde o posouzení subjektivní, nevážnost se jako taková musí nutně jevit všem ostatním, objektivně je tedy jasné, že se daná osoba nechovala způsobem k danému úkonu obvyklým. V situaci, kdy jedna strana jednala bez vážnosti, druhá se však domnívala, že jedná vážně (je tak v dobré víře), je potřeba posoudit platnost takového úkonu, zpravidla půjde o jednání platné.³⁵

³⁴ Tamtéž, s. 71-73.

³⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 1. svazek.* Praha: Linde, 2008, s. 248.

Obdobně, došlo-li při sepsání závěti k omylu, bez kterého by zůstavitel závěť neučinil nebo byl-li by obsah závěti změněn, dochází k neplatnosti závěti. Ani to však ke splnění všech náležitostí kladených na projev zůstavitele nestačí. Další podstatnou náležitostí projevu je jeho srozumitelnost. Zde postačí, že existuje člověk, který je schopen určit obsah závěti. V závěti by mělo dojít zůstavitelem k označení dědiců, učiní-li tak však nedostatečně, může to rovněž vést k neplatnosti³⁶³⁷. Při nesrozumitelnosti přichází v úvahu primárně užití výkladových pravidel, tedy v rámci § 35 odst. 2 OZ v případě úkonů vyjádřených slovy je třeba vykládat nejen dle vyjádření jazykového, ale rovněž podle vůle osoby úkon činící, není-li v rozporu s jazykovým projevem. U právních úkonů vyjádřených jinak než slovy je zákonem normován výklad dle toho, co obvykle jejich vyjádření znamená. Přihlíženo je k vůli osoby činící úkon, chráněna je dobrá víra osoby, jíž je úkon určen, jak stanoví § 35 odst. 3 OZ. Nepomohou-li tato pravidla, dovozena je neplatnost.

Nelze opomenout ani určitost obsahu právního úkonu. Pro neurčitost je závěť neplatná ve vymezení dědiců jen, nelze-li ani skrze výklad dovést, kdo se má stát dědicem. Obsah úkonu je sice srozumitelný, ale předmět je neurčitý tak, že ani pomocí výkladových pravidel jej nelze přesně stanovit. Zde je taktéž uplatňováno objektivní posouzení, tedy postačí, je-li předmět schopna určit alespoň nějaká osoba.³⁸

Zpravidla hovoříme o obecných náležitostech kladených na právní úkony, jimiž jsou jejich svobodné učinění, vážnost, určitost a srozumitelnost, jak stanoví § 37 odst. 1 OZ. Je-li předmětem úkonu plnění nemožné, zakládá to jeho neplatnost, což je určeno § 37 odst. 2 OZ. Stejně jako jakýkoliv jiný právní úkon, ani závěť podle § 39 OZ nesmí odporovat svým obsahem zákonu (*contra legem*), ani jej obcházet (*in fraudem legis*) a také se nesmí přičít dobrým mravům (*contra bonos mores*). Podle ustanovení § 40 odst. 1 OZ musí být i při zřízení závěti dodržena forma zákonem vyžadovaná, to pod možnou sankcí neplatnosti.³⁹ Jedinou aprobovanou formou závěti je forma písemná. Zákon nepřipouští ústní formu pořízení, stejně tak jsou vyloučeny závěti vzájemné.⁴⁰ Hovoříme-li o chybách v psaní a

³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 2. 1990, 4 Cz 8/90, podle kterého povolá-li zůstavitel v závěti za své dědice synovce, neteře a sestry, je pak jednoznačné určení, kdo jimi v době zůstavitelovy smrti byli a pak jsou dědici všichni tito.

³⁷ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14. 2. 1994, č. j. 18 Co 218/93, podle kterého není neurčité ustanovení závěti, ve kterém zůstavitel svůj majetek odkazuje „svým dětem“, bez bližších údajů o nich.

³⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 249.

³⁹ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 1236-1237.

⁴⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 73-74.

počtech, ty nemají na základě § 37 odst. 3 OZ vliv na platnost právního úkonu, je-li jeho obsah bez pochyb.

3.4 Formy závěti

Nejprve dával občanský zákoník k dispozici pouze dvě formy závěti – vlastnoruční a závěť formou notářského zápisu. Od roku 1992 přibyly možnosti pořízení závěti sepsané jinak než vlastní rukou zůstavitele a závěť osoby, která nemůže číst nebo psát. Pro formu závěti je rozhodující, zda pořizovatel je plně způsobilý k právním úkonům a může číst a psát, dále zda jde o nezletilého staršího patnácti let, nebo o pořizovatele nezpůsobilého číst a psát, nebo třeba o osobu nevidomou. Ustanovení § 476 odst. 1 OZ stanoví, že zůstaviteli je dáno oprávnění pořídit závěť vlastní rukou, zřídit ji jinou písemnou formou za účasti svědků anebo ve formě notářského zápisu. Podle tradiční systematizace je v současné době možno pořídit závěti soukromé, mezi které patří závěti vlastnoruční beze svědků a allografní se svědky a závěti veřejné, kam je zařazen notářský zápis. Jak přikazuje § 476 odst. 2 OZ, je pod možnou sankcí neplatnosti třeba, aby každá závěť obsahovala den, měsíc a rok, kdy byla podepsána. Datum se vztahuje k podpisu, ne k datu sepsání listiny. To však neznamená, že datum sepsání závěti a datum podpisu závěti musí být totožné. Ač zákon neurčuje způsob uvedení data, lze setrvat na názoru, že kupříkladu určení „11. 5. 2005“, „11. 5. 05“ nebo „jedenáctého května roku dva tisíce pět“ jsou vyhovující, označení „v den svých padesátých narozenin“ nebo „na Štědrý den roku 2005“ však nedostačují a působí neplatnost závěti. Jak uvádí § 476 odst. 3 OZ, vyloučena je společná závěť více zůstavitelů, zákon ji činí neplatnou. Společná poslední pořízení více osob jsou zákonem vyloučena, přestože v minulosti přípustná byla, šlo zejména o dědické smlouvy, darování pro případ smrti a vzájemné závěti.⁴¹

Vlastnoruční (holografní) závěť je co do své formy závěť nejjednodušší. Na základě § 476a OZ musí být tato závěť pod sankcí neplatnosti vlastní rukou napsána a taktéž podepsána. Povinná je písemná forma, k zachycení projevu poslední vůle však nemusí dojít výlučně použitím papíru, ale jakéhokoliv jiného způsobilého podkladu. Co do formy, není potřeba nadpis „závěť“, listina je posuzována dle svého obsahu. Volný režim platí pro jazyk pořízení, může být jakýkoliv. Podmínka vlastnoručnosti je zachována i při sepsání závěti jinou částí těla než rukou (např. nohou, ústy) z důvodu handicapu zůstavitele.⁴² Co se podpisu

⁴¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1238-1239.

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001, podle kterého je zachována vlastnoručnost dané formy závěti i v případě jejího sepsání nedominantní rukou zůstavitele.

týče, ten musí být umístěn až za veškerým textem. Nachází-li se určitá část textu za podpisem, nebude k ní přihlíženo. Výjimka by nastala pouze v případě uvedení data sepsání závěti, a to pouze v blízkosti podpisu. Přípustná je závěť sepsaná na více listech papíru, nachází-li se na posledním z nich podpis zůstavitele. Platný podpis je učiněn zpravidla celým jménem zůstavitele, možné je však také pouze příjmení, nebo příjmení a zkratka rodného jména, pokud z obsahu závěti vyplývá identifikace pisatele.⁴³ Obdobně za platný lze považovat podpis parafou, nebo při jeho obvyklém užívání také podpis pseudonymem. Jde zejména o jednoznačné určení, že podpis skutečně patřil zůstaviteli. V případě podpisu příjmením je požadavek podpisu splněn, nejsou-li pochybnosti o totožnosti podpisu zůstavitele.⁴⁴⁵⁴⁶ Dále je potřebné uvedení dne, měsíce a roku podepsání závěti. Podle části teorie⁴⁷ není možné dovodit nutnost napsat datum vlastní rukou zůstavitele, většina odborných názorů⁴⁸ a judikatury⁴⁹ ⁵⁰ se však přiklání k povinnosti datum skutečně napsat vlastnoručně. Co do otázek uvedení data jinak než označením dne, měsíce a roku, kupříkladu určením události, o jejímž časovém vymezení není pochybností, např. slovním spojením „v den svých padesátých narozenin“, je podle současného práva taková možnost označena za nepřipustnou, střední občanský zákoník ji však připouští. Zákon trvá na označení data dnem, měsícem a rokem, v opačném případě půjde o neplatnou závěť.⁵¹ Datum je formální, ne obsahovou náležitostí závěti, může být uvedeno kdekoliv na listině, není nutné jeho krytí podpisem. Na rozdíl od

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 27. 1. 1983, 4 Cz 82/82, podle kterého ke splnění náležitosti podpisu ve smyslu § 476 odst. 2 OZ dojde, podepíše-li zůstavitel závěť alespoň svým příjmením, nejsou-li o totožnosti jeho podpisu pochybnosti.

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008, podle kterého za podpis v režimu § 476a OZ není možné považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jeho jménem, ani jeho příjmením (tedy podpisem zde není slovní spojení „tvá matka“).

⁴⁵ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 4. 2007, sp. zn. 17 Co 362/2006, podle kterého předpokladem platnosti vlastnoručního podpisu závěti podle § 476a OZ je vlastní rukou psané jméno jednatelky osoby. K naplnění této náležitosti nedojde označením „tvůj otec“, „tvůj syn“, „tvůj manžel“ a podobně.

⁴⁶ S judikaturou dané problematiky vyslovuje nesouhlas M. Karhanová. K tomu více KARHANOVÁ, Martina. Podpis, jeho forma a umístění, aneb podpis jako podstatná náležitost právních úkonů (zejména závěti) ve světle judikatury. *Právní rozhledy*. 2011, č. 20, s. 719.

⁴⁷ Podle V. Bednáře je potřeba vycházet z § 476a OZ, kde platnost holografní závěti je jasně podmíněna napsáním závěti vlastní rukou a vlastnoručním podpisem, přičemž o datu zde napadne ani zmínka a tak není možno dovozovat opak. K tomu více BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 77.

⁴⁸ Např. MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1245.

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98, podle kterého je holografní závěť platná, byl-li v ní uvedený den, měsíc a rok podepsání napsán vlastní rukou zůstavitele.

⁵⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 6. 1997, č. j. 24 Co 181/97 – 35, podle kterého o platnou vlastnoručně pořízenou závěť jde, bylo-li i datum coby její nedílná součást obsahu ve smyslu § 476 odst. 2 OZ připojeno vlastní rukou zůstavitele. Nelze z § 476a OZ dovozovat, že k platnosti této formy závěti stačí vlastnoruční text a vlastnoruční podpis listiny, zatímco datum by bylo uvedeno jiným způsobem.

⁵¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1238.

středního občanského zákoníku je požadováno uvedení data podepsání závěti, ne data jejího sepsání, což je praktické zejména z toho ohledu, že sepisování závěti může trvat delší časové období.⁵²

Allografní závěť, tedy **závěť sepsaná jinak než vlastní rukou zůstavitele**, nebyla do zákonné úpravy občanského zákoníku včleněna od počátku. Možnost využít formu nyní upravenou v § 476b OZ byla do předpisu včleněna až v roce 1991. U daného typu závěti nerozhoduje, jak byla listina zhotovena, jestli sepsal závěť zůstavitel na psacím stroji nebo pomocí počítače, popř. jestli na základě pokynů zůstavitele byla závěť sepsána jinou osobou, ať už ručně, na psacím stroji nebo na počítači. I v případě, že by listinu sepsala osoba blízká, která má dědit, nebude závěť neplatná.⁵³ Jak stanoví § 476b OZ, závěť, která nebyla napsána vlastní rukou zůstavitele, musí zůstavitel vlastní rukou podepsat a před dvěma současně přítomnými svědky⁵⁴ prohlásit, že jde o projev jeho poslední vůle. Povinně musí následovat podpisy svědků. Ti nemusí znát obsah závěti, podpisy pouze potvrzují fakt, že listina obsahuje poslední vůli zůstavitele.⁵⁵ Svědci taktéž již nadále při této formě závěti nemusí uvádět skutečnost, že jde o svědky, přesto je to z důvodů vhodnosti doporučováno. Sepsání, potažmo podepsání závěti a prohlášení před svědky se nemusí časově krýt. Je však nutné závěť podepsat nejpozději při prohlášení před svědky. Ani forma prohlášení není zákonem dána, určen je pouze požadavek výslovnosti. Ze zákonného znění není možné dovodit, že by bylo závazně určeno pořadí náležitostí vlastnoručního podpisu zůstavitele, prohlášení před svědky a podpisů svědků.⁵⁶ Sporné jsou otázky ohledně data na závěti uvedeného. Názory teoretiků se neshodly na tom, zda má být na závěti uvedeno datum podpisu či datum prohlášení před svědky. U většiny teoretiků převládá názor⁵⁷, že zůstavitel musí závěť podepsat ve stejný den jako svědci. Tento den musí být v závěti uveden označením dne, měsíce a roku. Zůstavitel

⁵² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 75-78.

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96, podle kterého závětním dědicem v případě tohoto druhu závěti může být i osoba, která na žádost zůstavitele tuto závěť sepsala.

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 4. 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96, podle kterého svědkem při této formě závěti může být pouze osoba touto funkcí pověřená a s tímto pověřením srozuměná. Je tak vyloučeno, aby byla svědkem osoba náhodně přítomná.

⁵⁵ MIKEŠ, Jiří, FIALA, Roman. In ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1450.

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 5. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2985/99, podle kterého ze zákonného znění není možné dovodit formu prohlášení před svědky zůstavitelem o tom, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Není nutné použití jen daných slov, naopak přípustná je použití jakýchkoliv slovních výrazů a znamení, která nevzbuzují pochybnost o tom, že jde o poslední vůli zůstavitele. Dále není možné ze znění zákona dovodit pořadí splnění náležitostí pro tuto formu závěti. Postačí splnění i v jiném pořadí, stalo-li se tak v bezprostřední časové souvislosti, jednotlivé úkony se tím jeví jako úkon jednotný.

⁵⁷ např. MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*s. 1249.

závěť podepisovat v přítomnosti svědků nemusí. Podepsal-li by zůstavitel závěť v jiný den než svědci, byla by taková závěť podle tohoto názoru pro rozpor s § 476 odst. 2 neplatná. Existují však také názory⁵⁸, že tomu tak není. Ty se opírají zejména o to, že obsahuje-li závěť více dat, nemusí to vždy nutně znamenat její neplatnost. Tou je listina stížena co do daného problému jen v případě, že není možno určit datum, kdy se listina stala platnou závětí. Holografní závěť se stává platnou podpisem zůstavitele, u závěti allografní tento okamžik nastává podpisy dvěma svědky. Občanský zákoník v rámci § 476 odst. 2 OZ vyžaduje pro platnost závěti datum podpisu závěti, nestanoví však, o jaký podpis má jít. Holografní závěť nepodepsaná zůstavitelem je neplatná, stejně jako allografní závěť nepodepsaná svědky, přestože je podepsaná zůstavitelem. Zákonný požadavek podpisu tedy podle tohoto názoru směřuje k podpisu, který listině dává právní účinky, v případě holografní závěti tak jde o podpis zůstavitele, zatímco v případě allografní závěti hovoříme o podpisech svědků. Zůstavitel proto nemusí listinu podle tohoto názoru podepsat ve stejný den jako svědci, musí tak však učinit nejpozději v ten den. Pod možnou sankcí neplatnosti je nutné, aby ze závěti bylo možno určit datum podpisu svědků.⁵⁹

Závěť osoby, která nemůže číst nebo psát⁶⁰, je upravena v § 476c OZ. Nejprve byla ze zákonné úpravy vyloučena, využit ji bylo možno až od roku 1992, do té doby mohly dané osoby pořizovat pouze skrze notářský zápis. V současné době, podle § 476c odst. 1 OZ projeví zůstavitel, který není s to číst a psát svou vůli v listině před třemi svědky, kteří jsou přítomni současně⁶¹, přičemž tato listina musí být přečtena a svědky podepsána. Závěť nepíše zůstavitel vlastní rukou, ani ji nepodepisuje. Zůstavitel je povinen před svědky potvrdit, že jde o jeho poslední vůli. Pisatelem a předčítatelem může být svědek, avšak není možné, aby byl pisatel zároveň předčítatelem. Jak ukládá § 476c odst. 2 OZ, fakt, že zůstavitel nemůže číst či psát, musí být uveden v listině. Je dobré uvádět konkrétní důvod situace. Dále listina musí obsahovat údaj, kdo ji napsal, kdo přečetl a také způsob potvrzení poslední vůle ze strany

⁵⁸ např. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 80.

⁵⁹ Tamtéž, s. 78-81.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006, podle kterého pouze a jen zůstavitel, kterému zdravotní či jiná překážka objektivně znemožňuje čtení nebo psaní, může platně pořídit touto formou závěti.

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004, podle kterého je při této formě zřízení závěti potřeba, aby všichni tři svědkové úkonu závěti, a to i s pisatelem a předčítatelem, nejsou-li ti zároveň svědky, byli současně a nepřetržitě přítomni při celém úkonu pořizování závěti, který zahrnuje prohlášení zůstavitele o jeho poslední vůli, sepsání listiny, přečtení listiny, dále potvrzení zůstavitele o tom, že listina obsahuje jeho vůli a konečně, podpis svědků.

zůstavitele. Svědci musí listinu podepsat, jsou povinni seznámit se s obsahem závěti.⁶² Může-li zůstavitel alespoň číst, postačí přítomnosti pisatele, může-li alespoň psát, postačí přítomnosti předčítatele.⁶³ Fakticky hovoříme o zpřísnění podmínek allografní závěti, zůstavitel je v důsledku svého handicapu ve své pozici oslaben, proto je potřeba jeho práva chránit.⁶⁴

Závěť formou notářského zápisu je umožněna skrze § 476d odst. 1 OZ. Podle tohoto ustanovení je také dáno, že zvláštní zákon stanoví, kdy je potřeba úkon činit před svědky a kdy je pro něj vyžadována forma notářského zápisu. Do roku 1992 byla závěť touto formou povinná pro osoby, které nemohly číst nebo psát. Od roku 1992 je na základě § 476d odst. 2 OZ tato závěť povinná pro osoby nezletilé starší 15 let, neuzavřely-li předčasně manželství a tím nezískaly plnou způsobilost k právním úkonům. V případě, že chce zůstavitel skrze závěť zřídit nadaci či nadační fond, rovněž se od roku 1998 jedná o obligatorní formu. Obecně jsou na závěť pořízenou formou notářského zápisu kladeny požadavky Oddílu prvního zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád, dále NŘ) o Sepisování notářských zápisů o právních úkonech. Na základě § 63 NŘ musí každý notářský zápis, tedy i notářský zápis v dané problematice, obsahovat místo, měsíc, den a rok úkonu, identifikaci notáře, identifikaci účastníků, jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočnicků, prohlášení účastníků o způsobilosti k právním úkonům, dále údaj o ověření totožnosti účastníků, důvěrníků, tlumočnicků a svědků, obsah úkonu, údaj o schválení zápisu účastníky po jeho přečtení, podpisy účastníků, jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočnicků a konečně otisk razítka a podpis notáře. Neobsahuje-li zápis některou z těchto náležitostí, nejde o notářský zápis.⁶⁵⁶⁶ Podle § 6 NŘ jsou notářské zápisy, jejich stejnopisy a výpisy z nich veřejnými listinami. Na základě § 134 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále OSŘ) platí, že takové listiny potvrzují, není-li dokázán opak, pravdivost toho, co osvědčují či potvrzují. Co do jazyku pořízení, přípustná je čeština a slovenština, což vyplývá z ustanovení § 58 NŘ. Nezná-li zůstavitel ani jeden tento jazyk, je požadováno přibrání tlumočnicka, to však neplatí, zná-li tlumočnick jazyk zůstavitele. Příslušnost notářů v dané problematice je irelevantní, sepsat

⁶² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 81-82.

⁶³ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*s. 1256.

⁶⁴ MIKEŠ, Jiří, FIALA, Roman. In ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1451.

⁶⁵ MIKEŠ, Jiří, FIALA, Roman. In ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1452.

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 4. 1976, 4 Cz 34/76, podle kterého chybějí-li u písemnosti sepisované státním notářstvím nezbytné náležitosti notářského zápisu, nelze pak takovou písemnost za notářský zápis považovat.

závěť může kterýkoliv z nich.⁶⁷ Je-li závěť sepsána formou notářského zápisu, notář tuto skutečnost oznámí Notářské komoře České republiky, ta vede Centrální evidenci závětí. Děje se tak na základě § 70 odst. 1 NŘ, dle kterého dojde-li k vyhotovení závěti notářem skrze notářský zápis, údaje o listině a pořizovateli notář zapíše pomocí elektronického přenosu dat do Centrální evidence závětí. Podle § 35a odst. 1 NŘ, je Centrální evidence závětí neveřejný seznam v elektronické podobě, v němž dochází k evidování závětí, listin o vydědění a listin o ustanovení správce dědictví. Předchůdcem této evidence byla oznamovací povinnosti sepsání závěti okresnímu soudu příslušnému podle místa trvalého bydliště zůstavitele a zabezpečené uložení spisu v kanceláři notáře. Sepisuje-li závěť touto formou osoba starší 15 let bez plné způsobilosti k právním úkonům, je nucena tak činit samostatně, bez zákonného zástupce, bez souhlasu soudu, pouze v přítomnosti notáře. V případě zřízení nadace či nadačního fondu takovouto formou je potřeba splnit určité zákonem stanovené požadavky. Předně, na základě § 3 odst. 3 zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech (dále ZNNF), musí závěť zahrnovat název nadace či nadačního fondu, jeho účel, osobu, která jmenuje první členy orgánů nadace či nadačního fondu, popř. revizora, nejsou-li tyto jmenováni závětí. Na základě § 3 odst. 4 ZNNF nesmí být celková hodnota nadačního jmění nižší než 500 000,- Kč. V případě, že závěť touto formou zřizují osoby nevidomé, existuje na základě § 476d odst. 3 OZ požadavek tří současně přítomných svědků při přečtení listiny. Podle § 476d odst. 4 OZ pro neslyšící a hluchoslepé osoby, které nemohou číst a psát, platí, že poslední vůli mohou projevit buďto formou notářského zápisu, nebo před třemi svědky, kteří budou současně přítomni a kteří budou ovládat komunikační systém neslyšících a hluchoslepých, a to v listině tlumočené do daného systému. V listině je na základě § 476d odst. 5 OZ povinnost uvést fakt, že zůstavitel nemůže číst či psát, dále identifikaci osoby, která listinu přečetla a poté způsob potvrzení toho, že listina obsahuje pravou vůli ze strany zůstavitele. Po sepsání je nutno obsah listiny přetlumočit do daného komunikačního systému včetně uvedení tohoto do textu listiny. Listina musí obsahovat podpisy svědků.⁶⁸

⁶⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*s. 1259.

⁶⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 82-83.

3.5 Odkaz

Klasický institut dědění byl občanským zákoníkem z roku 1964 zlikvidován, absolutně, tedy bez výjimek, byla preferována teorie univerzální sukcese. Ani v důležité novelizaci z roku 1991 se odkaz nedočkal svého zakotvení.⁶⁹

3.6 Podmínky

Tradiční institut dědického práva, podmínky, byl stroze vložen do jediného ustanovení § 478 OZ tak, že bylo konstatováno, že jakékoliv podmínky, které byly k závěti připojeny, nemají žádné právní následky. Snaha zákonodárce směřovala k tomu, aby dědic nebyl omezován v dispozici s majetkem, který získal. Obecně bylo dříve možno rozlišovat podmínky odkládací či rozvazovací, u odkládací podmínky vznikalo právo jejich splněním, u rozvazovacích podmínek došlo jejich naplněním k zániku práva. Podmínka je vedlejším ustanovením při právním jednání, jehož následky závisí na skutečnosti, o níž není jasno, zda se splní. Příkaz (modus) coby vedlejší ustanovení znamená v rámci právního jednání uložení povinnosti něco konat či se něčeho zdržet té osobě, která má z tohoto právního jednání prospěch. Bývá posuzován jako rozvazovací podmínka, nesplněním příkazu zaniká právo dědit. Dále je potřeba zmínit doložení času, které určuje posunutí doby, od kdy se má osoba stát dědicem, nebo naopak stanoví, že daná osoba je dědicem pouze na určitou dobu.⁷⁰

Zákon sám však hovoří pouze o podmínkách, ne o ostatních vedlejších doložkách, proto ty musí být dovoleny. Teorie s praxí se k tomuto postavily cestou výjimek z neúčinnosti podmínek. Těch je hned několik. Podmínkou bez právních následků díky tomu není obecné náhradnictví, dále ustanovení závěti, podle kterého může po skončení dědického řízení vzniknout věcné břemeno⁷¹, stanovení povinnosti jednoho dědice vyplatit v penězích druhého dědice a konečně ani ustanovení závěti, na základě kterého dojde k započtení na dědický podíl toho, co dědic bezplatně obdržel od zůstavitele za jeho života, jak stanoví § 484 OZ.^{72,73} Aktuální právní úprava celkově vzato ignoruje dříve hojně využívané možnosti dědické substituce. Ta zůstaviteli dovoluje stanovit osoby, které mají vstoupit na místo dědice.

⁶⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 84.

⁷⁰ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1281.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91, podle kterého zřízení věcného břemena skrze závěť nelze považovat za podmínku v režimu § 478 OZ, jde o ustanovení dědice k výkonu práva odpovídajícímu věcnému břemenu, vázne na nemovitosti zděděné dědicem jiným.

⁷² Jde o případ, kdy při dědění ze závěti dal k započtení zůstavitel příkaz či by jinak obdarovaný dědic byl neodůvodněně zvýhodněn proti dědici nepominutelnému. Příkaz k započtení obsažený v závěti není podmínkou, ale příkazem, který je nutno brát v úvahu.

⁷³ MIKEŠ, Jiří, FIALA, Roman. In ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1458.

Hovoříme o obecném a svěřenském náhradnictví. Obecné náhradnictví bylo nakonec praxí shledáno jako skutečně potřebné, došlo tak k vymýšlení způsobů jeho užití v souladu s platným právem. Nedošlo k žádané novelizaci, věc byla vyřešena judikturně výjimkou z § 478 OZ, jak už bylo naznačeno výše. Fideikomisární substitute je ale nadále nepřipustnou podmínkou. V současném právu je při odmítnutí výkladu soudu ustanovení náhradního dědice podmínkou, tedy je neúčinné. Absenci možnosti využití klasického institutu náhradnictví v rámci dědění lze označit za negativní.⁷⁴

3.7 Zrušení závěti

Platná závěť může být pořizovatelem zrušena prakticky třemi způsoby, v případě závěti pořízené ve formě notářského zápisu dává zákon k dispozici způsobů dva. Obecně tak hovoříme o zřízení nové závěti, zničení listiny a odvolání závěti.⁷⁵ Zrušit závěť je možné výslovně a mlčky, tedy faktickým jednáním.⁷⁶ Zůstavitel není svým projevem vůle vázán navždy, může jej změnit i zrušit, ale pouze v zákonem stanovených mezích. Závěť, s ohledem na její osobní povahu, nemůže zrušit zástupce pořizovatele. Je vyloučeno zrušení závěti osobou po pořízení závěti zbavené způsobilosti k právním úkonům, nebo v ní omezené v rozsahu vylučujícím tento úkon, nebo trpící duševní poruchou, pro kterou je k tomuto úkonu nezpůsobilá. Nezletilému, který dosáhl věku 15 let, je dána možnost zrušit závěť pouze formou notářského zápisu. Podle judikatury ke zrušení dochází přímo požadovaným úkonem, tedy zřízením platné pozdější závěti, vedle níž nemůže závěť dřívější obstát, dále okamžikem odvolání závěti nebo zničením listiny, jak už bylo uvedeno výše. Přitom na zrušení nemá vliv, jestli pozdější závěť či odvolání závěti existovaly v okamžiku smrti zůstavitele.⁷⁷ Účinky závětí předvídané rovněž nenastanou, naloží-li zůstavitel s věcmi a právy, která mají být předmětem dědění ze závěti, již za svého života. Z druhé strany může naopak dojít k odmítnutí dědictví, nebo dědici uzavřou dohodu o vypořádání dědictví neodpovídající vůli zůstavitele, popř. neopomenutelný dědic se bude úspěšně domáhat svého podílu, taktéž pak nenastanou účinky, které závěť předpokládá. Dané ustanovení platí obdobně také pro zrušení vydědění. Závěť, popř. její příslušná část, se zrušuje platnou listinou o vydědění, nemůže-li vedle listiny obstát. I naopak, pořídí-li zůstavitel listinu o vydědění a následně vyděděného potomka pozdější závětí k dědění povolá, dochází ke zrušení vydědění. Zajímavá je otázka

⁷⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 84-88.

⁷⁵ Tamtéž, s. 88.

⁷⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1295.

⁷⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26.7.1999, sp. zn. 18 Co 385/98.

vydědění částečného. Zrušení takového vydědění by mělo smysl zejména v případě, kdy by potomek byl povolán k dědění k menšímu dílu, než je jeho neopomenutelný podíl, nemohl by totiž namítat relativní neplatnost závěti.⁷⁸

Hovoříme-li o otázkách obživení závěti, soud jasně deklaroval, že došlo-li ke zrušení závěti závětí pozdější (§ 480 odst. 1 OZ), nenastává obnovení účinnosti dřívější, byla-li pozdější závěť následně odvolána nebo byla-li zničena listina, na které byla závěť napsána (§ 480 odst. 2 OZ). Bez přímé právní úpravy se podle rozhodnutí soudu platnost závěti obnovit nemůže.⁷⁹ V teorii se však objevují názory, které s judikaturou v této oblasti vyslovují nesouhlasné stanovisko.⁸⁰

Podle § 480 odst. 1 se závěť **zrušuje platnou závětí pozdější**, nemůže-li vedle ní obstát. Jde o nejčastější způsob zrušení závěti. Požadavek uvedení data na každé závěti usnadňuje určení, která z více závětí byla učiněna později. Je-li datum shodné u více závětí, není možno určit, která je pozdější, proto jsou neplatné. Obecné pravidlo zní tak, že platná pozdější závěť ruší závěť dřívější, nemůže-li vedle ní obstát. Nedochozí-li ke střetu obsahů závětí, mohou ty, ač různě datované, platně existovat vedle sebe. Tento případ nastává, když zůstavitel pořizuje postupně každou závětí pouze o části majetku. Dochází-li k obsahovému střetu závětí, pozdější závěť ruší závěť dřívější pouze v této konkurující si části.⁸¹

Podle § 480 odst. 2 zruší zůstavitel závěť, **zničí-li listinu**, na které byla závěť napsána. Co se týká zrušení závěti zničením listiny, je zamýšleno zničení osobou zůstavitele. Zničení jinou osobou nezakládá zrušení závěti. V případě, že by listinu zničil dědic, šlo by o zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele, které by působilo jeho dědickou nezpůsobilost. Půjde-li o řešení otázky, zda listina byla zničena zůstavitelem nebo jinou osobou, hovoříme o sporné skutkové okolnosti, na kterou dopadá § 175k odst. 2 OSŘ. Nedojde-li k odstranění sporu dohodou, soud odkáže dědice, jehož dědické právo se zdá být méně pravděpodobným, aby své právo uplatnil žalobou. Došlo-li však ke kompletnímu zničení listiny, prokázání, že závěť v ní obsažená skutečně měla potřebné náležitosti a daný obsah, je prakticky vyloučeno. Roztržení či přeškrtnutí listiny naopak obvykle neznamená problém co do prokázání formy a obsahu závěti, otázkou bude, zda listinu zničil zůstavitel či jiná osoba. Vyloučeno je, aby zůstavitel zničil listinu pořízenou formou notářského zápisu,

⁷⁸ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1297

⁷⁹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.5.1980, sp zn. 11 Co 127/80.

⁸⁰ Více k tomu např. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 90-95.

⁸¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 88.

listinu uloženou do úschovy u notáře, stejně tak listinu, kterou má v držení někdo jiný.⁸² V případě, že zůstavitel zničí listinu nešťastnou náhodou, omylem, nemá tato skutečnost sama o sobě za následek zrušení závěti. Věděl-li však o této skutečnosti zůstavitel, a bez odkladu úkon neobnovil, na zrušení závěti bude možno usuzovat. Naopak nevěděl-li zůstavitel o tom, že listinu nešťastnou náhodou, omylem zničil, lze říct, že ke zrušení závěti formálně nedošlo, avšak praktické dokazování existence a obsahu závěti je vlastně vyloučeno. Je-li závěť zřízena ve více vyhotoveních, bude potřeba zničení všech.⁸³

Podle § 480 odst. 1 OZ se závěť zrušuje jejím **odvoláním** ve formě, které bylo potřeba k závěti. Dochází tak ke zrušení závěti, popř. její části s tím, že nová závěť nevzniká. Nemusí jít nutně o zrušení celé závěti, ale třeba jediného ustanovení, naopak je taktéž možné odvolat ne pouze jednu konkrétní závěť, ale veškeré dosavadní závěti. Odvolání závěti vyžaduje co do formy obecně stejné náležitosti jako jsou potřeba k jejímu pořízení. Není však vyžadován stejný způsob odvolání a pořízení. Vyloučeno není ani včlenění odvolání závěti do nové závěti nebo do listiny o vydědění. Rovněž neplatí, že odvoláním závěti dochází k obnovení platnosti předcházející závěti.⁸⁴ Není nezbytně nutné výslovné použití slova „odvolávám“, postačí výrazu, ze kterého bude zřejmá vůle směřující ke zrušení závěti.^{85 86}

3.8 Neopomenutelní dědicové

Institut neopomenutelných dědiců poskytuje majetkovou ochranu potomkům, když ti nabývají majetku děděním. Jde o ochranu tak silnou, že může vyloučit i výslovně vyjádřenou poslední vůli zůstavitele.⁸⁷ Neopomenutelnými dědici jsou podle současné právní úpravy jenom potomci zůstavitele. To je podle některých právních teoretiků špatně, podle jejich názoru by postavení neopomenutelného dědice mělo být zákonem přiznáno i manželovi, a to i s přihlédnutím k tomu, že manžel je zařazen do první zákonné skupiny dědění.⁸⁸ Dělení potomků na zletilé a nezletilé je již dávno vžito, změnou však prošla výše podílu u zletilých

⁸² MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1300.

⁸³ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007, s. 103.

⁸⁴ To platí i v případě, kdyby pořizovatel výslovně uvedl, že odvolává svou předchozí závěť a prohlašuje, že nyní bude platit jeho daná závěť předchozí. Samozřejmě není vyloučeno platné pořízení nové závěti s totožným obsahem, jaký má závěť, kterou pořizovatel zamýšlí učinit platnou.

⁸⁵ Za vhodná slovní spojení lze označit kupříkladu „ruším závěť“, „určuji, že má závěť už neplatí.“ Více např. MUZIKÁŘ, Ladislav In HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář*. Svazek I. Praha : Linde, 2003, s. 705.

⁸⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1299.

⁸⁷ ŘÍHA, Martin, ŠOLCOVÁ, Pavla. Povinný podíl potomka podle § 479 občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 7.

⁸⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 95.

potomků, která byla v roce 1991 snížena. V případě, kdy v okamžiku sepsání závěti je potomek nezletilý, ale v době úmrtí zůstavitele už dosáhl zletilosti, náleží mu tolik, kolik mu zákon přiznává coby zletilému.⁸⁹ Rozlišování potomků jako neopomenutelných dědiců usnadňují pravidla dědění ze zákona. Tak platí, že přednost má bližší potomek před vzdálenějším. V případě odmítnutí dědictví bližším potomkem případně jeho podíl vzdálenějším potomku. Podíl neopomenutelného dědice se vypočítává z celé hodnoty dědictví, ne jen z části, na kterou se závěť vztahuje.⁹⁰ § 479 OZ stanoví, že nezletilým potomkům se musí dostat nejméně tolik, kolik činí jejich zákonný dědický podíl, zletilým tolik, kolik činí polovina zákonného dědického podílu. Pokud těmto pravidlům závěť odporuje, nedošlo-li k vydědění těchto potomků, je v této části neplatná. Teorie měla zprvu za to, že jde o neplatnost absolutní, praxe se však stavěla za názor označující tuto neplatnost za relativní. Spory ukončila až judikatura s tím, že jde o neplatnost relativní.⁹² Rokem 1983 počínaje došlo v rámci § 40a OZ k zakotvení pravidla, že jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu mj. podle ustanovení § 479 OZ, právní úkon je brán za platný, nedovolá-li se osoba jím dotčená jeho neplatnosti. Neopomenutelný dědic usilující o dovolání se neplatnosti závěti musí tak učinit v rámci řízení o dědictví před soudem či notářem.⁹³ Ten, kdo namítl relativní neplatnost závěti, už nemůže dědictví odmítnout, protože si počíná jako dědic. Nedošlo-li k namítnutí relativní neplatnosti závěti, je taková osoba vázána výsledkem řízení o dědictví.⁹⁴ Část teorie vnímá za nedostatky dané úpravy absenci explicitního ustanovení postupu výpočtu povinného dílu k odstranění nejistoty při zjišťování jeho velikosti a také vymezení povinného dílu jako podílu na dědictví a ne jako pohledávky vůči dědicům ze závěti⁹⁵, jak to správněji činí některé současné zahraniční právní úpravy.^{96,97}

3.9 Vydědění

Tento institut typický pro dědické právo byl v roce 1964 z právní úpravy zprvu vytěsněn s tím, že vítězství socialismu bude znamenat definitivní ukončení vzájemného

⁸⁹ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1290.

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 6. 1988, 4 Cz 43/88.

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1303/2000.

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne Pls 1/67, sp. zn. Plsf 2/73, podle kterého neplatnost závěti v režimu § 479 OZ je neplatností relativní.

⁹³ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1288.

⁹⁴ Tamtéž, s. 1293.

⁹⁵ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 17. 10. 1997, sp. zn. 18 Co 171/97.

⁹⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 95-97.

⁹⁷ ŘÍHA, Martin, ŠOLCOVÁ, Pavla. Povinný podíl potomka podle § 479 občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 7.

vykořisťování lidí. Tato představa byla zcela lichá, k jeho znovuzavedení tak došlo v roce 1983, když nejprve bylo dáno možné vydědění pro jeden daný čin. Nakonec byly ustáleny čtyři důvody vydědění. Vydědění je potřeba odlišovat od dědické nezpůsobilosti ve smyslu § 469 OZ, ta totiž nastává ze zákona, nejde o projev vůle zůstavitele jako v případě vydědění,⁹⁸ účinky jsou však obdobné, na dědice se hledí, jako by se nedožil smrti zůstavitele.⁹⁹ Vydědění je možné pouze u nepominutelného dědice, nikoliv v případě kterékoliv jiné osoby, šlo by totiž o negativní závěť, která je v platném právu zakázána. § 469a odst. 3 OZ stanoví, že o náležitostech a zrušení listiny platí § 476 a § 480 OZ, tedy že na listinu o vydědění jsou kladeny stejné požadavky jako na závěť. Ustanovení o vydědění však může být zahrnuto přímo v závěti.¹⁰⁰ Je povinnost uvést důvod vydědění v listině o vydědění. Podle některých autorů je nutné, aby důvod vydědění existoval v době zhotovení závěti,¹⁰¹ podle jiné části odborné teorie však platí, že důvod vydědění musí být zkrátka dán, ne dán už v době zřízení listiny o vydědění.¹⁰² Současná teorie připouští též skrze názory svých tvůrců vydědění částečné, které může lépe odpovídat opravdové vůli zůstavitele.¹⁰³¹⁰⁴ Důsledky vydědění je možné vztáhnout i na potomky vyděděného, stanoví-li to zůstavitel výslovně v listině o vydědění, což mu umožňuje § 469a odst. 2 OZ.¹⁰⁵¹⁰⁶¹⁰⁷

Prvním důvodem vydědění podle § 469a odst. 1 písm. a) OZ je fakt, že v rozporu s dobrými mravy potomek zůstaviteli neposkytl v nemoci, ve stáří či v jiných případech potřebnou pomoc. Aby šlo o legitimní důvod vydědění, potomek musí mít reálnou možnost poskytnout pomoc. Tu mít nebude v případě, kdy bude sám nemocen nebo se bude nacházet ve finanční tísní. Dále nepůjde o platný důvod vydědění, nabídl-li potomek svou pomoc,

⁹⁸ MIKEŠ, Jiří, FIALA, Roman. In ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1414.

⁹⁹ LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*, 2007, č. 1, s. 25.

¹⁰⁰ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, sp. zn. 18 Co 135/86, podle kterého právní úkon obsahující závěť i vydědění může být obsažen v jedné listině, přitom není rozhodující pojmenování listiny.

¹⁰¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního.* Praha: Linde, 2003, s. 83.

¹⁰² KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*. 1983, č. 6, s. 329.

¹⁰³ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního.* Praha: Linde, 2003, s. 86.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdo 176/96, podle kterého zákon umožňuje, aby potomek byl vyděděn jak zcela, tak pouze zčásti. Jde o realizaci oprávnění zůstavitele rozhodnout nejen o vydědění, ale také o jeho rozsahu.

¹⁰⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 98-99.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002, podle kterého zůstavitel může s vyloučením nejbližšího potomka výslovně vyjádřit vůli, že důsledky vydědění vztahuje i na potomky vyděděného bez toho, aby bylo možno uplatnit nějaký důvod vydědění i proti nim.

¹⁰⁷ Na základě transmise by potomci vyděděného mohli vydědění zpochybnit. Prakticky by šlo o situaci skonu vyděděného potomka ještě před tím, než se k vydědění vyjádřil. Následoval by přechod tohoto práva k vyjádření se na jeho dědice. MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský...*, s. 1183.

avšak zůstavitel či osoba z jeho okolí ji odmítla. Měl-li potomek o zůstavitele zájem, avšak přesto se o jeho tíživé situaci nedozvěděl, nepůjde o ospravedlnitelný důvod k vydědění.

Druhým důvodem vydědění je, jak normuje § 469a odst. 1 písm. b), to, že potomek trvale o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem. Kritérii hodnocení naplnění tohoto ustanovení je zejména trvalost a opravdovost.¹⁰⁸ Proto nelze platně vydědit z důvodu neodeslání blahopřání k narozeninám či jmeninám zůstavitele. Taktéž nelze považovat za důvod vydědění situace, kdy potomek projevuje svůj zájem o zůstavitele, ten jej však neopětuje a odmítá.¹⁰⁹ ¹¹⁰ Podle některých názorů jsou první dva důvody vydědění co do svého zákonného zakotvení nedobře, příliš volně formulovány, tím je zvýšena subjektivizace okolností konkrétního případu a naopak snížena možnost zůstavitele dokázat jejich oprávněnost.¹¹¹

Jak stanoví § 469a odst. 1 písm. c) OZ, třetí důvod vydědění je odsouzení potomka pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v délce trvání minimálně jednoho roku. Část teorie se vyjadřuje k formě zákonného zakotvení tohoto ustanovení velmi negativně, má jít o nejhůře formulovaný důvod k vydědění, to zejména s ohledem na to, že nedochází k rozlišení trestu podmíněného a nepodmíněného, obdobně hranice jednoho roku je příliš přísná, ustanovení je možno oprávněně užít i v případě odsouzení za pouhý pokus daného protiprávního činu, přičemž může jít často o čin, který postrádá společenskou nebezpečnost a vztažnost k osobě zůstavitele. Avšak v praxi jde podle názoru určitých teoretiků o jediný bezpečný důvod k vydědění potomka. Právní jistota daného rozhodnutí totiž v jiných případech garantována být nemůže.¹¹² Zpravidla totiž dochází k tomu, že vydědění je učiněno pro taková jednání, která svým rozsahem a charakterem nenaplnují intenzitu nutnou k ospravedlnitelnému vydědění.

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006, podle kterého skutečnosti odůvodňující závěr, že potomek trvale neprojevuje opravdový zájem o zůstavitele, mohou spočívat jak v pasivitě (nezájmu) potomka, tak v chování, kde sice zájem projeven je, avšak neodpovídajícím způsobem v rozporu s řádným chováním, tedy kupříkladu tak, že dochází trvale k překračování zásad společenské slušnosti.

¹⁰⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 100.

¹¹⁰ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 8. 1996, sp. zn. 6 Co 10/96, podle kterého v případě vydědění podle § 469a odst. 1 písm. b) je potřeba zkoumat, zda měl potomek reálnou možnost projevovat o zůstavitele opravdový zájem, tedy zda sám zůstavitel byl ochoten se s potomkem stýkat a udržovat s ním příbuzenské vztahy.

¹¹¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 100.

¹¹² K tomu více KAWULOK, Josef. *Vydědění: Právní úprava a praxe. Ad Notam*, 1999, č. 4.

Čtvrtým důvodem vydědění je na základě § 469a odst. 1 písm. d) OZ fakt, že potomek vede trvale nezřízený život. Hovoříme zejména o případech, kdy potomek dlouhodobě ohrožuje sebe, svou rodinu, propadne-li gamblerství, alkoholismu, toxikomanii, hazardu.¹¹³

¹¹³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 101.

4 Polský občanský zákoník z roku 1964

4.1 Úvod

K unifikaci do té doby roztržitého dědického práva došlo v Polsku hned po druhé světové válce, současný občanský zákoník (Kodeks cywilny) tam platí od roku 1964.¹¹⁴ Kromě tohoto hlavního předpisu existuje ještě pro dědické právo důležitý zákon o vojenských testamentech a zákon regulující podmínky dědění rolníků v případě dědění ze zákona. V rámci polského občanského zákoníku můžeme úpravu dědění hledat v rámci Knihy Čtvrté.¹¹⁵

4.2 Způsobilost zůstavitele

Testament může podle čl. 944 § 1 KC zřít osoba plně způsobilá k právním úkonům. Takové způsobilosti osoba nabývá dosažením osmnáctého roku věku.¹¹⁶ Před tím pouze uzavřením sňatku.¹¹⁷

4.3 Projev a vůle

Platně lze zřít testament jen, nechybí-li pořizovateli vědomí a svoboda rozhodnutí. Neplatný je testament zřízený omylem či pod hrozbou, což stanovuje čl. 945 § 1 KC. Taktéž je neplatný testament společný, to i v případě manželů.¹¹⁸

4.4 Formy testamentu

Polské dědické právo normuje dvě skupiny testamentů – obvyklé a zvláštní (s úlevami). Rovněž je možné dělení testamentů na soukromé a veřejné. Mezi testamenty obvyklé je zařazován testament vlastnoruční (holografní), testament formou notářského zápisu a testament sepsaný jinak než vlastní rukou (allografní). Mezi testamenty zvláštní je řazen testament ústní, vojenský a testament na lodi či v letadle.

V případě **testamentu vlastnoručního** ve smyslu čl. 949 KC hovoříme o nejjednodušší a nejobvyklejší formě posledního pořízení, jde o testament soukromý. Požadováno je sepsání vlastní rukou, které je možno učinit v jakémkoliv jazyce, dokonce ve

¹¹⁴ PĚCHA, František. Stručný pohled na polské dědické právo. *Ad Notam*. 2002, č. 6, s. 136.

¹¹⁵ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 103.

¹¹⁶ Podle Čl. 11 KC se plně způsobilosti k právním úkonům nabývá dosažením plnoletosti. Tímto momentem je podle Čl. 10 § 1 KC dosažení osmnáctého roku věku.

¹¹⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 103.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 104.

formě dopisu. Pod textem testamentu je nutný vlastnoruční podpis. V testamentu má být podle zákona uvedeno datum sepsání, avšak jeho neuvedení nepůsobí neplatnost závěti vždy.

Testament ve formě notářského zápisu (akt notarialny) je umožněn čl. 950 KC. Jde o testament veřejný, který se vyznačuje vysokou mírou bezpečnosti. V případě, že je pořizovatelem hluchá či hluchoněmá osoba, je zákonem o notářství požadováno přetlumočení textu testamentu do znakové řeči.

Testament sepsaný jinak než vlastní rukou v režimu čl. 951 KC patří mezi testamenty veřejné, zejména z důvodu přítomnosti úřední osoby. Poslední vůli pořizovatel prohlásí před úřední osobou, to za přítomnosti dvou svědků. Do protokolu je potřeba zapsat pořizovatelem prohlášenou vůli s uvedením data zřízení protokolu. Následně pořizovatel protokol přečte za přítomnosti dvou svědků. Je-li mezi přečteným a zapsaným zněním testamentu shoda, úřední osoba, oba svědci a zůstavitel se na protokol podepíší.

V případě **testamentu ústního** podle čl. 952 KC hovoříme o pořízení soukromém. Ústní testament lze pořídit jen ze zákonem stanovených důvodů. Tím může být obava brzkého skonu pořizovatele nebo případ, kdy pořízení jinou formou je nemožné či problematické. Přežije-li zůstavitel událost dávající vznik oprávnění k pořízení testamentu ústní formou, pozbývá takové pořízení po šesti měsících platnosti, což určuje čl. 955 KC. Ústní testament je potřeba pořídit za přítomnosti tří svědků, kteří musí být přítomni současně. Daná forma umožňuje vyjádření znakovou řečí, proto ústně mohou pořídit i němí a hluší. Dále je potřeba, aby třetí osoba či svědek do jednoho roku sepsali text pořízení s uvedením data jeho učinění a sepsání. Následně je tento text stvrzen podpisy zůstavitele a dvou svědků, nebo v případě, že zůstavitel nemůže podpis učinit, potřeba je podpisů všech tří svědků. V situaci, kdy do jednoho roku není sepsán text pořízení pořizovatelem projeveného, testament lze potvrdit výpovědí všech tří svědků u soudu, není-li to možné, postačí svědci dva.

Testament na lodi či v letadle upravený čl. 953 KC umožňuje pořízení za zjednodušených podmínek, jde o testament veřejný. Pořizovatel projeví svou vůli před kapitánem a dvěma svědky, kteří jsou současně přítomni. Projev vůle kapitán (či jeho zástupce) sepíše a zůstavitel jej pak před svědky přečte. Následuje podpis kapitána, zůstavitele a svědků.

Testament vojenský je možné pořídit jen za válečného konfliktu a pouze příslušníky Polské armády, pracovníky polského Červeného Kříže a také duchovními vykonávajícími službu v armádě. Jde o testament soukromý nebo veřejný. O veřejný testament půjde v případě ústního pořízení před vojenským soudcem. Ten zapíše do protokolu projev

pořizovatele, uvede datum sepsání, poté dojde k přečtení protokolu a podpisu jeho a zůstavitele. Soukromý testament je učiněn v přítomnosti dvou svědků, následuje sepsání projevu vůle jedním ze svědků spolu s uvedením data sepsání, a konečný podpis svědků a zůstavitele.¹¹⁹ V rámci občanského zákoníku je odkaz na tuto formu pořízení zakotven v čl. 954 KC.

4.5 Odkaz

Podle čl. 968 § 1 KC je zůstavitel oprávněn učinit odkaz (zapis), tedy zavázat dědice k odevzdání majetkové hodnoty odkazovníku. Na základě čl. 968 § 2 KC je přípustný i další odkaz, tedy situace, kdy zůstavitel uloží odkazovníkovi plnění další osobě.

4.6 Podmínky

Jak normuje čl. 962 KC, stanovení **podmínky** nebo **doložení času** v závěti je považováno za neexistující. Podle čl. 963 KC je umožněno **obecné náhradnictví** (podstawienie) tak, že zůstavitel určí závětního dědice, který bude dědit v případě, kdyby nedědil nebo nechtěl dědit dědic zákonný nebo závětní. Jako omezené je v ustanovení čl. 964 KC upraveno **svěřenské náhradnictví**, pro které platí, že osoba, pro kterou by měl být dědicem zanechán majetek, bude dědit pouze v případě, kdyby takový dědic nemohl nebo nechtěl dědit. Na základě čl. 982 KC může zůstavitel učinit **příkaz** (polecenie), tedy určit povinnost dědici či odkazovníku k nějakému plnění či opomíjení.

4.7 Zrušení testamentu

Polský občanský zákoník připouští skrze čl. 946 KC tři způsoby zrušení testamentu – zřízení nového testamentu, zničení testamentu a uskutečnění změn. Co do otázek obživnutí závěti, předcházející přístupy byly obecně usměrněny soudní judikaturou s tím, že dřívější testament, jednou již zrušený, nenabude platnosti¹²⁰. **Zřízení nového testamentu** znamená zrušení testamentu dřívějšího, resp. té jeho části, která je s pozdějším pořízením v rozporu, což ostatně stanovuje čl. 947 KC. Testamenty, které nepořizují o stejných záležitostech jako nový testament, zůstávají v platnosti. Ke zrušení testamentu dochází taktéž jeho **zničením**, zpravidla jde o úmyslnou likvidaci listiny s testamentem. Posledním způsobem zrušení je **provedení změn** testamentu tak, že ten pozbude platnosti, ať již z části, nebo jako celek.¹²¹

¹¹⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 104-108.

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Polské republiky ze dne 8. 1. 2002, I CKN 482/00.

¹²¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární...*, s. 110-111.

4.8 Nepominutelní dědicové

I v polském občanském zákoníku existuje institut povinného dílu (zachowek) pro nepominutelné dědice. Nepominutelnými dědici jsou potomci, manžel a rodiče zůstavitele, pokud by byli zákonnými dědici v případě absence závěti. Na základě čl. 991 § 1 KC potomkům nezletilým náleží povinný díl ve výši dvou třetin zákonného podílu, u zletilých potomků, manžela a rodičů trvale neschopných práce jsou to také dvě třetiny dědického podílu ze zákona. Neexistuje-li u nich však tato trvalá neschopnost pracovat, povinný díl je zákonem snížen na jednu polovinu zákonného dědického podílu.¹²²

4.9 Vydědění

Vydědění zůstaviteli umožňuje odejmutí povinného dílu nepominutelnému dědici, dopustí-li se ten jednání zákonem stanoveného. Zákon nevylučuje učinění vydědění formou negativní závěti. Mezi důvody vydědění patří chování dědice soustavně porušující zásady občanského soužití, dále spáchání úmyslného trestného činu vůči zůstaviteli či jeho blízkým a konečně úmyslné neplnění rodinných povinností vůči zůstaviteli, vše určuje čl. 1008 KC.¹²³

¹²² Tamtéž, s. 111-112.

¹²³ Tamtéž, s. 112-113.

5 Nový občanský zákoník

5.1 Úvod

Občanský zákoník z poloviny šedesátých let minulého století byl vystavěn na politických pilířích socialismu. Jednotné soukromoprávní zákonodárství bylo rozbito, došlo k vytvoření souboru specializovaných zákonů. Po roce 1989 byly přijaty významné novelizace, lichý myšlenkový základ zákona však zůstal nezměněn. Do významné míry byla omezována soukromoprávní autonomie účastníků vztahů, dělo se tak prostřednictvím velkého množství kogentních ustanovení často kazuistického charakteru. Špatně byla zvolena také terminologie, která nenavazovala na tuzemskou, avšak co víc, ani na evropskou právní tradici. Co se týče úpravy dědictví, zde došlo k významnému zjednodušení. Po roce 1989 se rychle ozřejmilo, že daná právní úprava nemůže obstát v podmínkách kapitalismu a právního státu. Bylo potřeba zajistit alespoň provizorní úpravy dílčích institutů, do toho všeho přišla na přelomu tisíciletí povinnost zajištění určité souladnosti s právem komunitárním. Občanský zákoník je nyní reformován cestou úplné rekodifikace, došlo k vytvoření předpisu systematického, terminologicky uceleného. Z hlediska systematiky nového kodexu bude oblast dědictví zahrnuta do Části třetí: Absolutní majetková práva, Hlavy II: Dědické právo. Základním vzorem pro tvorbu nové kodifikace je vládní návrh občanského zákoníku ČSR z roku 1937 a některé zahraniční právní úpravy.¹²⁴

Nový občanský zákoník nabude účinnosti 1. 1. 2014.¹²⁵

5.2 Způsobnost zůstavitele

Obecně lze říct, že úprava pořizovací způsobilosti v NOZ se výrazně neodchyluje od úpravy současné, důvodem nezpůsobilosti je stále nesvéprávnost. Podle § 1526 NOZ může nezletilý, který dovršil patnácti let a zároveň nenabyl svéprávnosti v plné šíři, pořizovat ve formě veřejné listiny bez souhlasu zákonného zástupce. Osoba omezená ve svéprávnosti natolik, že není s to pořizovat, může pořídít v jakékoliv formě, uzdravila-li se tak, že je schopna projevit vlastní vůli, jak je dáno ustanovením § 1527 NOZ. Obecně platí, že osoby omezené ve svéprávnosti mohou pořizovat v mezích omezení jen formou veřejné listiny, specifické pravidlo stanoví § 1528 odst. 2 NOZ, podle kterého osoby, které byly ve

¹²⁴ *Věcný záměr občanského zákoníku* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2. května 2011 [cit. 19. října 2011]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/vecny_zamer_OZ_2000.pdf>.

¹²⁵ TISKOVÝ ODBOR MINISTERSTVA SPRAVEDLNOSTI. *Prezident republiky podepsal nový občanský zákoník* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 20. února 2012, [cit. 28. února 2012]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/aktuality/31-prezident-republiky-podepsal-novy-obcansky-zakonik.html>>.

svéprávnosti omezeny pro závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek, obdobných přípravků a jedů a konečně osoby závislé na hráčské vášni mohou pořizovat v jakékoliv zákonem aprobované formě, avšak pouze o polovině pozůstalosti. Druhá polovina připadá zákonným dědicům, to však neplatí, měl-li by takto dědit stát. V takovém případě může zůstavitel pořídit o pozůstalosti celé.

5.3 Projev a vůle

Současná zákonná úprava je strohá, v určitých bodech nejasná a tak nevyhovující.¹²⁶ Závěť podle nové úpravy podléhá obecným požadavkům kladeným na právní jednání. Vůle zůstavitele musí být pravá, vážná, omylu prostá, určitá a srozumitelně projevená. Navíc jsou kladeny specifické požadavky pro daný typ úkonu. Závěť je potřeba vykládat co možná nejvíce v souladu s tím, co zůstavitel svou vůlí skutečně zamýšlel, slova mají být vykládána v jejich obvyklém významu, neprokáže-li se, že jim byl zůstavitelem dáván význam jiný.¹²⁷ Zůstavitel může například v posledním pořízení odkázat na další listiny, které, nemají-li povahu závěti, slouží alespoň coby interpretační vodítka. K poslednímu pořízení může nově dojít také dovětkem (kodicilem), jak vyplývá z § 1491 NOZ. Ten může být učiněn buď sám o sobě, nebo jako součást závěti. Zůstavitel může pomocí dovětku nařídít odkaz, stanovit dědici či odkazovníku podmínku, doložit čas nebo uložit dědici či odkazovníku příkaz. Od závěti se dovětek liší tak, že dovětkem nedochází k samostatnému povolání dědiců. Nový zákoník neřeší, stejně jako úprava stávající, kde má být umístěno datum.¹²⁸ Na rozdíl od ní však dochází ke změně v povinnosti specifikace data. Dosud platilo, že není-li uveden den, měsíc a rok data závěti, je taková závěť neplatná. Nově není potřeba uvádět datum explicitně.¹²⁹

5.4 Formy závěti

Nový zákoník přinese opět standardní typy závěti, tedy závěť holografní, allografní a závěť ve formě veřejné listiny.¹³⁰

¹²⁶ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku* [online]. občanskyzakonik.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

¹²⁷ KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2000, č. 5, s. 157.

¹²⁸ Tamtéž

¹²⁹ Postačí například uvést: „V den mých sedmdesátých narozenin.“ Více k tomuto TLAŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. *Ad Notam*, 2007, č. 5, s. 3.

¹³⁰ FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*. 2008, č. 11, s. 1203.

Podíváme-li se na konkrétní typy závětí, úprava **holografní a alografní závěti** byla zásadně přejata. **Vlastní úprava byla věnována závěti u osob se smyslovým postižením.** Zde dochází k náhradě pojmu znaková řeč slovním spojením zvláštní způsob dorozumívání, zejména šlo o to, že znakové řeči nemohlo být využito při komunikaci s osobami hluchoslepými.¹³¹ U **závěti ve formě veřejných listin** není v rámci § 1537 NOZ výslovně predikován pouze notářský zápis, ale i jiný možný zápis, který je považován za veřejnou listinu. Prostor v novém občanském zákoníku dostala úprava **privilegované závěti**¹³², kterou české právo znalo do roku 1950. Zákonodárci šlo o to pojmut a uchopit situace, kdy z důvodu vnější neočekávané události dojde k ohrožení života zůstavitele, a tomu tak nejsou dány uspokojivé podmínky k pořízení standardní cestou. Osobě, která je pro nenadálou událost v ohrožení života, se podle § 1542 NOZ umožňuje pořídit ústně před třemi současně přítomnými svědky. Stejně tak je zůstaviteli dána možnost platně pořídit před starostou obce, velitelem námořní lodi nebo letadla, ovšem za splnění náležitostí uvedených v § 1543 a 1544 NOZ¹³³¹³⁴. V případech ozbrojených konfliktů a vojenských operací je s to zaznamenat poslední vůli vojenské osoby velitel jednotky nebo jiný voják alespoň v hodnosti důstojníka, taktéž při splnění dalších zákonných podmínek. Obecně jsou však na privilegované závěti logicky kladeny mírnější požadavky formy.¹³⁵

5.5 Odkaz

Nový občanský zákoník se k tradičnímu institutu, který z dědického práva zcela vymizel vůli zákonodárce roku 1964, opět vrací. Dochází tak znovu k rozlišení pojmů dědic a odkazovník. Dědicem je osoba, které náleží dědictví. Odkazovníkem je osoba, které zůstavitel zanechal jen jednotlivou věc, příp. věcí několik daného druhu, jak ostatně plyne z § 1477 NOZ. Nabytí dědictví potvrzuje soud, naproti tomu odkaz je uplatňován odkazovníkem vůči

¹³¹ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

¹³² K tomu více ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2009, č. 2, s. 41.

¹³³ To však kritizuje např. M. Karhanová, uvádí, že v případech přírodních katastrof budou starostové s těžší řešit otázky posledního pořízení, ale jistě se spíše budou zabývat celkovým řešením problému způsobeného nepředvídatelnou událostí. KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2000, č. 5, s. 157.

¹³⁴ Obdobná kritika přichází rovněž od M. Šešiny, který se domnívá, že zakotvení privilegovaných závětí je správné, ne však v tak komplikované formě, jakou prezentuje nový občanský zákoník. Více ŠEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 2009, č. 2, s. 56.

¹³⁵ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

dědicům bez zásahu soudu. Jde vlastně o jakousi pohledávku, která přináší odkazovníkovi vůči dědicům. Obsahem této pohledávky je vydání věci nebo zřízení práva.¹³⁶ Velkou výhodou tohoto institutu je fakt, že se odkazovník nepodílí na úhradě případných dluhů zůstavitele, jde o singulární sukcesi. Odkazy tak budou hojně využívány pro dobročinné a veřejně prospěšné účely. Odkaz se podle § 1594 NOZ zřizuje tak, že v pořízení pro případ smrti zůstavitel nařídí, aby určitá osoba vydala odkazovníku předmět odkazu. Je-li povolán dědic s tím, že určitou věc zdědit nemá, má se za to, že došlo ke zřízení odkazu zákonným dědicům. Odkazy jdou, není-li určeno jinak, k tíži všem dědicům podle poměru podílů, to platí i v případě odkazu věci náležející jednomu z dědiců. Každému dědici musí nutně zůstat alespoň čtvrtina z hodnoty dědictví nezatížená odkazy. V opačném případě dává zákon právo na poměrné zkrácení odkazu. Odkazovníkovi může být přikázáno podle § 1599 NOZ splnění dalšího odkazu, hovoříme o pododkazu. Při odkazu lze nařídít náhradnictví i svěřenské nástupnictví, které jsou rozebrány níže. Odkaz je odvolán, dojde-li zůstavitelem ke zničení věci, jejímu zcizení či relevantní změně, nebo dojde-li k vymožení odkázané pohledávky.¹³⁷ Účelem tohoto institutu je praktičtější poskytování finančních obnosů ve prospěch dobročinných, obecně prospěšných účelů, nebo také zefektivnění nakládání s jednotlivými předměty.¹³⁸

5.6 Podmínky

Znovuzavedení vedlejších doložek závětí znamená jednu z nejdůležitějších změn, které přinese nový občanský zákoník. Daný institut ze zákonné úpravy vymizel už zákoníkem z roku 1950, hlavním důvodem byla snaha neomezovat dědice v nakládání s majetkem, který jim připadl.

Podle § 1553 odst. 1 NOZ může zůstavitel v závěti určit **vykonavatele závětí** a stanovit mu práva a povinnosti., případně i to, jak bude odměněn.¹³⁹ Zpravidla půjde o osobu, které zůstavitel důvěřuje a která by měla dohlédnout na to, aby poslední vůle zůstavitele byla vyplněna. Jak stanoví § 1554 odst. 1 NOZ, vykonavatel závětí dbá o splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře. Podle § 1553 odst. 2 může vykonavatel ze své funkce

¹³⁶ Tamtéž

¹³⁷ Tamtéž

¹³⁸ KOUBA, Václav. Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva. *Ad Notam*, 2000, č. 4, s. 73.

¹³⁹ Je potřeba odlišovat vykonavatele závětí od současného institutu správce dědictví (v NOZ jako správce pozůstalosti). Jeho hlavním úkolem je péče o jmění. Došlo-li k povolání vykonavatele závětí, správce pozůstalosti se řídí jeho pokyny, tato povinnost vyplývá z § 1558 NOZ.

kdykoliv odstoupit, přičemž účinnost odstoupení je vázána k okamžiku, kdy projev odstoupení dojde soudu.

Důležitá změna se rýsuje také počínaje ustanovením § 1551 NOZ. Nově bude moci zůstavitel v závěti uvést podmínku, doložení času nebo příkaz, což je pouze dalším projevem záměru zákona daleko více respektovat vůli zůstavitele. V tomto ohledu se nový zákoník vrací do navrhované úpravy z roku 1937. Tento respekt k vůli zůstavitele má nastaveny své mantinely. Obtěžoval-li by zůstavitel vedlejší doložkou dědice, byla-li by doložka nesrozumitelná anebo dokonce přímo v rozporu s veřejným pořádkem, přihlížet se k ní nebude.¹⁴⁰ Úprava **podmínek** v novém zákoníku je poměrně stručná. Platí, že směřuje-li podmínka k jednání dědice či odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být znovu vykonáno po smrti zůstavitele, i došlo-li k němu už za zůstavitelova života, neurčil-li tedy on sám vůli jinou, což vyplývá z ustanovení § 1561 NOZ. K nemožné rozvazovací podmínce se nepřihlíží, nemožná podmínka odkládací činí danou část závěti neplatnou, jak je stanoveno v § 1563 NOZ.

Zůstavitel prostřednictvím **doložení času** omezí právo nabýt na danou dobu, popř. stanoví, že k nabytí má dojít později než dnem jeho smrti.¹⁴¹ Je-li právo omezeno zůstavitelem skrze doložení času a současně není jisté, jestli čas nastane, nejde fakticky o doložení času, ale o podmínku, jak ostatně předvidá § 1564 NOZ. Je-li zřejmé, že doba v závěti stanovená nemůže nikdy nastat, je takové doložení času posuzováno coby nemožná podmínka, jak určuje § 1566 NOZ.

Zůstavitel **příkazem** dědici určí, aby s pozůstalostí daným způsobem naložil, něco vykonal nebo něco opominul. Je-li dědici nařízeno, aby z dědictví někomu něco vydal, hovoříme o odkazu.¹⁴² Podle § 1569 NOZ je stanoveno, že neurčí-li zůstavitel jinak, je příkaz posuzován jako rozvazovací podmínka, nebude-li tak proveden, zůstavení se zmaří. Podle § 1570 NOZ platí, že nelze-li příkaz splnit absolutně, má být splněn tak, aby mu bylo přibližně vyhověno. Nelze-li splnit ani tak, osobě obtížená příkazem náleží to, co jí bylo zůstaveno, neprojevil-li zůstavitel pro tuto situaci jinou vůli. Osoba, která se úmyslně zneschopnila ke

¹⁴⁰ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

¹⁴¹ Podle M. Karhanové však jde o zbytečný institut, jehož cíle je možné dosáhnout jinými nástroji. KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2000, č. 5, s. 157.

¹⁴² *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

splnění příkazu, naopak to, co ji bylo zůstaveno, pozbývá. Právo vymáhat splnění příkazu přísluší, kromě osoby, které je příkaz k prospěchu, vykonavateli závěti či jiné osobě v závěti určené, stanoví tak ustanovení § 1571 NOZ.

Zřízení **náhradních dědiců** je praktické, nelze totiž při sepisování posledního pořízení s jistotou předpokládat, zda se povoláná osoba dožije nápadu dědictví. V novém zákoníku jsou otázky, co s dědickým podílem, nedědí-li některý dědic, řešeny ustanoveními o nástupcích takového dědice, zahrnutými do části dědění ze zákona. Obdobné je řešeno pro dědění ze závěti. Jsou-li dědicům ze závěti skrze zůstavitele určeny konkrétní podíly, má se za to, že zůstavitel jim více přiřknout zkrátka nechtěl, uvolněný podíl pak přináleží dědicům ze zákona. Ovšem určí-li zůstavitel, aby dědili pouze dědicové ze závěti, uvolněný podíl přirůstá jim. Zůstaviteli je novou úpravou dáno oprávnění nespolehat se na zákon a předvídat konání podle pravidel, která sám zvolí. Právě k tomu je určen institut náhradnictví, které nauka dělí na obecné a svěřenské.

Obecné náhradnictví (vulgární substitute) má za cíl stanovit, kdo bude dědit, nedožije-li se povoláný dědic smrti zůstavitele, nebo nebude-li schopen pro nezpůsobilost dědit, popř. odmítne dědictví. Těmto náhradníkům mohou být povoláni další náhradníci, přičemž jak vyplývá z § 1507 NOZ, dědit bude ten z nich, který bude ve výčtu nejbližší osobě, která dědictví nenabyla. Podle § 1508 NOZ platí, že je-li náhradnictví zřízeno pro případ, že by povoláný dědic dědit nemohl nebo nechtěl, má se za to, že je náhradnictví zřízeno pro obě tyto situace.¹⁴³ Náhradníkovo právo není nikterak užší než právo osoby, za kterou je povolán. To platí jak v pozitivním, tak v negativním smyslu. Na náhradníka tak dopadají omezení, kterými byl zůstavitelem zatížen původní dědic. Uvedené podle § 1509 NOZ neplatí v případě, že zůstavitel projevil vůli vztáhnout omezení pouze na osobu dědice, nebo plyne-li to z povahy věci. V případě, kdy jsou za náhradníky povoláni spoludědicové, platí, že zůstavitel si přál rozdělit pozůstalost v takovém poměru, v jakém podělil dědice. Podle § 1511 NOZ náhradnictví zaniká, nabude-li povoláný dědic dědictví.¹⁴⁴

Fideikomisární substitute určuje dědici, který přijal dědictví, aby pozůstalost přenechal jiné osobě jako dědici, nastane-li událost určená posledním pořízením.¹⁴⁵

Svěřenské náhradnictví je praktické v případě, kdy přední dědic není s to pořizovat o svém majetku. Podle § 1512 NOZ zůstavitel nařizuje, aby dědictví po smrti dědice nebo v jiném

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

případě přešlo na svěřenského nástupce, přičemž povolání za svěřenského nástupce je považováno i za povolání za náhradníka. V pochybnostech je považováno za povolání za náhradníka.¹⁴⁶ Svěřenské nástupnictví je možno nařídit výslovně i mlčky, jak vyplývá z § 1513 NOZ. Zůstavitel v tomto případě buď povolá dědice na určitou dobu, nebo mu zapoví poříditi o tom, co mu bylo zanecháno, aniž by pak určil, kdo má na toto místo nastoupit. Stejně tak je nařízením svěřenského nástupnictví, dojde-li k povolání dědice pod podmínkou bez dalšího výslovného úkonu. Zůstavitel může nařídit i více svěřenských nástupců. Ti mohou po dědici dědit buď vedle sebe anebo po sobě, záleží, jakou vůli zůstavitel projeví. Je-li povoláno více svěřenských nástupců, z nichž někteří v době skonu zůstavitele ani neexistují, svěřenské nástupnictví zaniká momentem, kdy jmění nabude první svěřenský nástupce z těch, kteří nebyli současníky zůstavitele. Cílem ustanovení § 1515 NOZ je vyloučení přeměny pozůstalosti v rodinné svěřenství.¹⁴⁷ ¹⁴⁸ Zánik svěřenského nástupnictví je vázán ke vzniku situace, kdy už není žádného svěřenského nástupce, nebo nenastane případ, pro který bylo nástupnictví zřízeno. V případě svěřenského nástupnictví nařízenému nezletilému nezpůsobilému pořizovat platí, že nástupnictví končí nabytím pořizovací způsobilosti a to v rozsahu povinného dílu. Svěřenské nástupnictví nařízené dětem taktéž zanikne, zůstanou-li po nich dědicky způsobilí potomci. Svěřenské nástupnictví nařízené osobě omezené ve svéprávnosti, která není způsobilá pořizovat, zanikne navždy, nabude-li taková osoba pořizovací způsobilosti. Na žádost svěřenského nástupce je dědic povinen vytvořit soupis toho, co děděním nabyl.¹⁴⁹ Ze zákona je dědic po dobu trvání svěřenského nástupnictví omezen jako poživatel, nesmí z majetku nic zcizit, nedojde-li k uplatnění zákonné výjimky v případě nutnosti vyrovnání dluhů zůstavitele. Obecně může zůstavitel založit dědici právo volného nakládání s dědictvím, stále však dědic nebude moci o dědictví pořizovat pro případ smrti. V takovém případě je svěřenské nástupnictví založeno pro to, co z dědictví zbude. Může se tak snadno stát, že nezbude vůbec nic. Dojde-li k děděni nemovitosti či jiné věci podléhající zápisu do veřejného seznamu, je do takového seznamu zapsáno i svěřenské

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

¹⁴⁸ Rodinné svěřenství bylo zrušeno zákonem č. 179/1924 Sb, o zrušení svěřenství. Smyslem tohoto šlechtického privilegia bylo zachování nezczizitelnosti majetku zůstavitele pro budoucí potomky, resp. zabezpečení rodiny po majetkové stránce do budoucna. ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁCIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1441.

¹⁴⁹ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

nástupnictví. Zkrátí-li dědic k dané věci práva nástupce, ze zákona nastává neúčinnost takového jednání. Nejde-li o věci zapsané do veřejného seznamu, má nástupce právo domáhat se relativní neúčinnosti jednání dědice.¹⁵⁰

5.7 Zrušení závěti

Podle § 1575 NOZ se závěť zrušuje odvoláním nebo pořízením závěti nové. V případě **pořízení nové závěti** se stávající závěť ruší v rozsahu, ve kterém nemůže vedle pozdější závěti obstát. **Odvolání** může být učiněno výslovně či mlčky. Podle § 1577 NOZ se pro výslovné odvolání závěti požaduje projev vůle ve formě požadované pro pořízení závěti. Mlčky učiněné odvolání závěti znamená ve smyslu § 1578 NOZ zničení listiny. Důležité je ustanovení § 1580 NOZ, podle kterého platí, že zruší-li zůstavitel novější závěť za současného uchování závěti předchozí, má se za to, že nepozbyla platnosti a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena, hovoříme o obživnutí závěti.

5.8 Nepominutelní dědicové

Nepominutelní dědicové coby institut jsou zachováni. Hovoříme o dětech zůstavitele, a nedědí-li ty, pak dědí jejich potomci. Podle § 1643 NOZ nezletilému nepominutelnému dědici se musí dostat minimálně tři čtvrtin jeho zákonného podílu, zletilému nepominutelnému dědici alespoň čtvrtina zákonného podílu. Je-li pořízeno závětí, musí být nepominutelným dědicům zanecháno to, co jim náleží formou dědického podílu nebo odkazu. Zanechané jmění nemůže být zatíženo příkazy, podmínkami či jiným omezením.¹⁵¹ Snížení výše podílů, která je přiznávána potomkům, ve srovnání se stávající úpravou, je jasným signálem snahy rozšířit respekt k autonomii posledního projevu vůle zůstavitele.¹⁵² Je-li zůstavitelem nepominutelný dědic povolán, avšak zatížen omezeními, může zůstavitel uložit, aby takový dědic převzal, co je mu s omezením zůstavěno, nebo aby požadoval povinný díl podle § 1650 NOZ. Není-li dědici dáno na výběr, omezení zatěžující povinný díl jsou neúčinná. Není-li zůstavitelem nepominutelný dědic povolán a závětí jsou povolány osoby jiné, platí v platném právu, že závěť je v dané části neplatná. Avšak podle nové úpravy závěť v dané části neplatná není, pozůstalost případně dědicům dle závěti. Nepominutelný dědic má

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² ŘÍHA, Martin a Pavla ŠOLCOVÁ. Povinný podíl potomka podle § 479 občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2011(2), s. 7.

však právo na vyplacení povinného dílu proti závětním dědicům, ti jsou nuceni se s ním vypořádat, neodmítnou-li tedy dědictví.¹⁵³¹⁵⁴¹⁵⁵

5.9 Vydědění

Nepominutelný dědic může být vyděděn v závěti či listině o vydědění ze zákonných důvodů, které stanoví ustanovení § 1646 NOZ, přičemž už není nutné uvádět důvod vydědění. Není-li důvod vydědění oznámen, náleží nepominutelnému dědici právo na povinný díl, avšak to neplatí, prokáže-li se zákonný důvod jeho vydědění, jak je uvedeno v § 1648 NOZ. Důvody vydědění jsou ve srovnání se stávající právní úpravou nezměněny, ale v rámci trestného činu došlo k formulaci odsouzení za takový čin v okolnostech, které svědčí o zvrhlé povaze dědice. Jde tak o výraznou specifikaci daného ustanovení, kde doposud byl stanoven požadavek odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v délce trvání minimálně jednoho roku. K těmto čtyřem důvodům přistupuje v § 1647 NOZ specifický důvod další, kterým je zadlužení nebo marnotratnost nepominutelného dědice. V takovém případě dochází k tomu, že povinný díl připadne jeho potomkům. Nemá-li ty, daný důvod nelze uplatnit. V rámci tzv. negativní závěti může podle § 1649 odst. 2 NOZ zůstavitel prohlásit i o jiném než nepominutelném dědici, který by jinak dědil ze zákona, že nenabude pozůstalosti.¹⁵⁶

¹⁵³ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku* [online]. občanskýzákoník.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

¹⁵⁴ Někteří autoři se však kloní z praktického hlediska spíše ke stávající úpravě, tedy ke standardnímu nabytí podílu, než k připravovanému novu – tedy finanční výplatě. K tomu více WAWERKA, Karel. Jaké dědické právo? *Ad Notam*, 2004, č. 2, s. 39.

¹⁵⁵ Nepominutelnému dědici už nenáleží spoluvlastnický podíl, jako v předchozí úpravě, ale vzniká mu nárok na vyplacení finanční hodnoty podílu, což je lepší z hlediska možností nakládání s majetkem. K tomu více TLAŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 3.

¹⁵⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 139-140.

Závěr

Tato práce měla za cíl popsat jednotlivé právní úpravy dědění ze závěti v rámci právního řádu dnešní České republiky za posledních 200 let, vypíchnout jejich charakteristické znaky a odlišnosti a se znalostmi zde nabytými kriticky zhodnotit nejen je, ale také úpravu de lege ferenda.

Nejlepším řešením by bylo popsat dědické právo jako komplex. Z historického hlediska se věnovat zejména právu římskému, které položilo důležité základy právu současnému, ale rovněž přihlédnout k úzce související problematice, tedy dědění ze zákona a procesním aspektům dědění.

V případě, že bych přistoupil k takovému komplexnímu pojednání, nebo bych se detailněji věnoval některým dalším institutům, které by si širší rozbor zasloužily, zahrnutá problematika by dalece přesahovala povolený rozsah práce, popř. bych byl nucen vypustit určité podstatné části. Z tohoto důvodu jsem se s maximální možnou měrou věnoval vybraným typickým aspektům dědění ze závěti, které je tématem práce.

V první kapitole jsem se zabýval úpravou dědění ze závěti v obecném zákoníku občanském. Tento předpis postavený na pevných klasických římskoprávních základech logicky a správně upřednostňoval dědění z pořízení pro případ smrti. Šlo o úpravu četnou a opravdu rozsáhlou, přesto dobře organizovanou a zejména výborně sepsanou. Samozřejmostí bylo zakotvení odkazu, závěť bylo možno učinit i v privilegované formě, prostor byl dán dokonce společnému pořízení manželů. Pořizující mohl své pořízení omezit výminkou, časem a příkazem, což jenom znovu vypovídá o respektu k vůli zůstavitele a tím o rozšíření rámce způsobů, jak mohl naložit se svým jměním. Přestože jde o předpis terminologicky zastaralý, kterému většina lidí současnosti už patrně nebude rozumět, hovoříme zde podle mého názoru co do dědění ze závěti o nejlepším občanskoprávním předpise platném na území dnešní České republiky. Není tak divu, že se stal mohutným zdrojem inspirace pro nový občanský zákoník.

Druhou kapitolu jsem věnoval úpravě dědění ze závěti v rámci (středního) občanského zákoníku z roku 1950. Události února 1948 předznamenaly odvrácení se od západních mocností a tím i přínosné inspirace jejich právními řády a naopak příklon k ideologii východní. Následovala čtyři desetiletí směřování špatným směrem. Původní koncepce fungujícího obecného zákoníku občanského byla ta tam, zákonodárce vytvořil významně rozsahově omezený, simplifikovaný zákon, který, už s ohledem na počet jednotlivých ustanovení věnovaných dědění, myslím si, nemohl obstát. Preferována byla posloupnost zákonná, mrtvý člověk neměl pro režim žádný relevantní význam, stejně tak lze bohužel říci i

o jeho vůli. Ta byla skrze zákon velmi omezena, vedlejší ustanovení závěti nedostala prostor, neboť by nadměru obtěžovala dědice. Podle mého názoru jsou taková omezení postavení zůstavitele z dnešního pohledu absolutně nepřijatelná. Vyloučeny byly formy privilegované a ústní závěti, což také hodnotím negativně.

Třetí kapitola patřila úpravě dědění ze závěti v rámci občanského zákoníku z roku 1964. Když bylo jasno, že strohá úprava dědění ve středním občanském zákoníku nebude dostatečnou, co si pak myslet o úpravě oproti ní poloviční? Hovoříme o předpise ještě horší kvality než v případě zákoníku z roku 1950, minimálně co se dědění týče. Nízký počet stručných zákonných ustanovení znamenal obrovské množství nejasností, které byla nucena řešit judikatura, často ne zrovna optimálním způsobem. Dodnes, tj. po téměř půl století platnosti současného občanského zákoníku, není jednotný názor na to, zda u allografní závěti má být uvedeno datum podpisu nebo datum prohlášení před svědky, nebo zda důvod pro vydědění musí existovat v době zhotovení závěti, nebo ne. Co se týče podmínek, zákon deklaruje, že jsou-li k závěti připojeny, nemají právní následky. Jedním dechem je však potřeba dodat, že se nijak nezmiňuje o ostatních vedlejších doložkách, ty tak musí být aprobovány. Neděje se tak však automaticky, což by bylo logické, ale kostrbatou cestou výjimek z neúčinnosti podmínek, typicky v případě judikaturně dovozené možnosti použití obecného náhradnictví. Dále je právní teorií vyjadřován nesouhlas s rozsahem okruhu neopomenutelných dědiců, kde není zařazen manžel, ač by měl být. Převážně špatná je úprava důvodů vydědění. První dva z nich jsou nastaveny zákonodárcem nesprávně, jejich hodnocení je často velmi subjektivní, což je spojeno s výrazně ztíženým dokazováním, dále co do důvodu spočívajícím v odsouzení pro úmyslný trestný čin platí, že ten se vůbec nemusí týkat osoby zůstavitele, proto jej lze vůči dědici označit za mimořádně přísný. Odkaz byl ze zákonné úpravy vytěsněn s tím, že není důvod, aby ten, komu je odkázána jednotlivá věc, byl zproštěn povinnosti k hrazení dluhů zůstavitele. Obdobně došlo k likvidaci svěřenského náhradnictví, dědické smlouvy nebo společné závěti manželů. Je zarážející, že od roku 1964 byl základní občanskoprávní předpis, tolik nevyhovující, o to více pak po roce 1989, měněn pouze kosmeticky. Co se dělo téměř plné čtvrt století od pádu komunismu?

Ve čtvrté kapitole jsem se zabýval krátkým exkurzem do polského občanského zákoníku z roku 1964, alespoň co se závětního dědění týče. Přestože jak platný polský, tak platný český občanský zákoník jsou ze stejného roku, obsahuje polský úpravu privilegovaných závětí, dovoluje např. odkazy, příkazy a rozšiřuje spektrum nepominutelných dědiců o manžela a rodiče, samozřejmě za splnění zákonem stanovených podmínek. Tyto

skutečnosti jsou podle mého názoru obecně vzato pozitivní a vedou mě k přesvědčení, že ve srovnání s naším kodexem dané doby se jedná v případě zahraničních sousedů o předpis, který více respektuje vůli zůstavitele.

Pátá kapitola byla věnována novému občanskému zákoníku. Ten má nabýt účinnosti už 1. ledna 2014. Jde o rekonstrukci znamenající absolutní distanc, diskontinuitu od půl století existující komunistické legislativy, která by se měla vrátit v čase a navázat na vládní návrh předpisu z roku 1937, ovšem stále mohutně inspirována obecným zákoníkem občanským a tím pádem potažmo i římským právem, o moderních zahraničních právních úpravách nemluvě. Přijetím nového kodexu se Česká republika bude moci po více než půl století přiblížit právním úpravám v demokratických právních státech západní Evropy. Konečně bude respektována zůstavitelova volnost při pořizování se svým jměním. Za největší, opravdu klíčové pozitivum si troufnu označit návrat klasických institutů dědického práva. Zůstaviteli bude dovoleno určit vykonavatele závěti, stanovit podmínky, doložení času nebo příkaz. Taktéž bude moci zřídit odkaz. Znovu dá zákon prostor privilegovaným závětem.

Vlastní znění zákona se mi však jeví vcelku rozporuplně. Uspořádán je kodex daleko přehledněji než předpisy předcházející, avšak co do svého rozsahu je obrovský, zvláště v porovnání se dvěma předešlými úpravami. Domnívám se tak, že pro spoustu lidí, kteří měli problém seznámit se s útlým občanským zákoníkem z roku 1964, bude rozsah nového kodexu představovat nepřekonatelnou překážku. Jako největší negativum vidím ale zvolené pojmosloví. Začte-li se člověk do jednotlivých ustanovení, má pocit, že čte prvorepublikovou publikaci. To by nebyl problém, nejednalo-li by se o klíčový soukromoprávní předpis přijatý v 21. století. Jsem přesvědčen, že drtivá většina lidí, vyjma odborníky, vůbec neporozumí významu použitých pojmů. Přijde mi, že nový předpis je napsán odborníky pro odborníky, většinu občanů České republiky, které je zejména adresován, však tímto pomíjí. Proto bych navrhl, aby byl nový občanský zákoník napsán pojmoslovím předpisů z let 1950 a 1964, avšak za uchování všeho nového, co přináší. Nový občanský zákoník bude rovněž působit četné problémy z ohledu otázek problematice aplikace dřívější judikatury. Než dojde k pochopení nových pojmů nejen odborníky z praxe, ale i širokou veřejností, uplynou dlouhé roky, ne-li desetiletí.

Z těchto důvodů se domnívám, že je, celkově vzato, potřeba se na nový občanský zákoník těšit, ona radost v sobě však ruku v ruce ponese závazek všech, o to více odborníků, dlouze se věnovat novému předpisu, pečlivě jej studovat, dennodenně poznávat a zejména, začít jinak právně myslet, a to nejen co do otázek dědění ze závěti.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. 104 s.

BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.

BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001: Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2007. 351 s.

MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: Praktická příručka. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2003. 233 s.

KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek III*. Praha: ASPI, 2002. 330 s.

Právní předpisy

ABGB patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. z roku 1811, ve znění pozdějších předpisů, Všeobecný zákoník občanský, tzv. obecný zákoník občanský.

Zákon č. 141/1950 obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů, tzv. střední občanský zákoník.

Aktuální znění: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Aktuální znění: Ustawa DZ. U. z 1964, Nr 16, poz. 93, Kodeks cywilny, polský občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Aktuální znění: zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

Aktuální znění: zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Aktuální znění: zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech.

Návrh občanského zákoníku schváleného Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 5. ledna 2012 [cit. 29. února 2012]. Dostupné na: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Obcansky%20zakonik%202011%20PS.pdf>>.

Věcný záměr občanského zákoníku [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2. května 2011 [cit. 19. října 2011]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/2011/vecny_zamer_OZ_2000.pdf>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 18. května 2011 [cit. 17. října 2011]. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny_mce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

Komentáře

ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008. 1391 s.

ŠVESTKA, Jiří, Jiří SPÁČIL, Marta ŠKÁROVÁ, Milan HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009, 2321 s.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. 3. díl. Praha: V. Linhart, 1936. 680 s.

HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář*. Svazek I. Praha : Linde, 2003, 755 s.

Judikatura

Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 14. 10. 1953, sp. zn. 15 Co 494/53.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 12. 1952, sp. zn. Cz 648/52.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 5. 1954, sp. zn. Cz 153/54.

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 30. 6. 1966, 10 Co 154/65.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 2. 1990, 4 Cz 8/90.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14. 2. 1994, č. j. 18 Co 218/93.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 27. 1. 1983, 4 Cz 82/82.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 4. 2007, sp. zn. 17 Co 362/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98.

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 6. 1997, č. j. 24 Co 181/97 – 35.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 4. 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 5. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2985/99.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 30. 4. 1976, 4 Cz 34/76.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91.
Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26.7.1999, sp. zn. 18 Co 385/98.
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.5.1980, sp. zn. 11 Co 127/80.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 6. 1988, 4 Cz 43/88.
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1303/2000.
Usnesení Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne Pls 1/67, sp. zn. Plsf 2/73.
Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 17. 10. 1997, sp. zn. 18 Co 171/97.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.
Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. 8. 1996, sp. zn. 6 Co 10/96.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Polské republiky ze dne 8. 1. 2002, I CKN 482/00.

Odborné články

KARHANOVÁ, Martina. Podpis, jeho forma a umístění, aneb podpis jako podstatná náležitost právních úkonů (zejména závěti) ve světle judikatury. *Právní rozhledy*, 2011, č. 20, s. 719.

ELIÁŠ, Karel. Legendy o osnově občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2007, č. 17, s. 7.

TLAŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 3.

ŘÍHA, Martin, ŠOLCOVÁ, Pavla. Povinný podíl potomka podle § 479 občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 7.

LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*, 2007, č. 1, s. 25.

KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6, s. 329.

KAWULOK, Josef. Vydědění: Právní úprava a praxe. *Ad Notam*, 1999, č. 4.

PĚCHA, František. Stručný pohled na polské dědické právo. *Ad Notam*, 2002, č. 6, s. 136.

KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2000, č. 5, s. 157.

TLAŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 3.

FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, 2008, č. 11, s. 1203.

ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2009, č. 2, s. 41.

ŠEŠINA, Martin. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*, 2009, č. 2, s. 56.

KOUBA, Václav. Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva. *Ad Notam*, 2000, č. 4, s. 73.

WAWERKA, Karel. Jaké dědické právo? *Ad Notam*, 2004, č. 2, s. 39.

Internetové zdroje

TISKOVÝ ODBOR MINISTERSTVA SPRAVEDLNOSTI. *Prezident republiky podepsal nový občanský zákoník* [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 20. února 2012, [cit. 28. února 2012]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/aktuality/31-prezident-republiky-podepsal-novy-obcansky-zakonik.html>>.

Shrnutí

Tématem diplomové práce je dědění ze závěti. Práce je rozdělena do kapitol, které na sebe časově i obsahově navazují. Každá z kapitol se věnuje v úvodu nejprve obecně konkrétnímu předpisu, osvětluje jeho myšlenkový základ a hlavní změny v oblasti dědění ze závěti, které přináší. Dále se pozornost stáčí na pořizovací způsobilost zůstavitele. Zde dochází především k vymezení okruhu osob, které jsou způsobilé učinit poslední pořízení, dále osob, které k tomuto způsobilé nejsou, popř. osob, které jsou s to pořídit jen určitými formami. Klíčovými jsou zde otázky způsobilosti k právním úkonům, věku, psychických chorob a fyzických postižení. Poté jsou rozebrány požadavky projevu a vůle, které musí být splněny, aby pořízení mohlo vyvolávat účinky jím zamýšlené. Z velké části je psáno o obecných požadavcích zákona kladených na právní úkony, zejména jde o určitost, srozumitelnost, vážnost apod. K tomu přistupují specifické požadavky kladené na jednotlivé formy pořízení.

Následně dochází k popisu jednotlivých forem pořízení, které zákon normoval. U každé z forem jsou uvedeny charakteristické znaky a požadavky na její platné zřízení, které se významně liší nejen v rámci jednoho předpisu, ale také v proměnách času v rámci stejné formy pořízení, z čehož vyplývají pro adresáty takových norem někdy výhody, někdy nevýhody. Další část je věnována rozboru odkazů a podmínek. Jde o klasické instituty dědění, které komunistické zákonodárství tvrdě potřebovalo, v rámci nového občanského zákoníku však budou znovu zavedeny. Poté následuje popis způsobů, jakými je možno docílit zrušení posledního pořízení. Zpravidla vždy hovoříme o zřízení nového pořízení, zničení listiny, v níž je pořízení zachyceno a o odvolání pořízení. V závěru dochází k rozboru okruhu nepominutelných dědiců a otázek souvisejících s vyděděním. Okruh nepominutelných dědiců a povinné díly jim příslušející se v průběhu času taktéž měnily, na což práce reflektuje. Obdobné platí pro důvody vydědění, které jsou popsány.

Uvedený rozbor je vypracován pro pětici občanskoprávních předpisů. První kapitola obsahuje rozbor obecného zákoníku občanského (císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – ABGB, Všeobecný zákoník občanský), druhá kapitola patří úpravě občanskému zákoníku z roku 1950 (zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník), dále je dán prostor občanskému zákoníku z roku 1964 (zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), poskytnut je krátký exkurz do úpravy polského občanského zákoníku z roku 1964 (Ustawa DZ. U. z 1964, Nr 16, poz. 93, Kodeks cywilny), nakonec je rozebrána úprava dědění ze závěti v novém občanském zákoníku (s účinností od 1. 1. 2014).

Summary

The theme of this thesis is an Inheritance of Will. The work is divided into chapters, which are connected by their contents and in terms of time. Each chapter is devoted firstly to a general introduction to a specific regulation, it illuminates the intellectual foundation of it and the main changes in the succession of wills, which brings. Furthermore, attention turns to the testator's capability to create a will. Here, especially the definition of the circle of persons who are eligible to create a will is made, as well as persons who are not eligible for this, eventually, people who are able to create only certain forms of will. The key questions here are legal capacity, age, mental illness and physical disability of these people. Then, requirements, which must be fulfilled in will for it to produce the intended effects are then analyzed, we talk about expression and will. A big part is written about the general requirements imposed on legal acts, particularly the precision, clarity, seriousness, etc. We have to count on specific requirements for various forms of acquisition too.

Subsequently, description of various forms of acquisition, which the law created, is made. I list the characteristics and requirements for each of the forms of will, which varies significantly both within a single legal act, but also through the ages in the same form of acquisition in different legal acts, giving rise to the addressees of such standards sometimes benefit and sometimes disadvantages. Another section is devoted to the analysis of legacy and conditions. These are classical institutes of inheritance that Communist law demolished, but the new Civil Code will reintroduce them. This is followed by a description of how it is possible to achieve a cancellation of will. As a rule, we always speak about establishing a new will, the destruction of document in which the will is captured and also withdrawing the will. In conclusion, there is a part about circle of non-omittable heirs and issues related to disinheritance. The circuit of non-omittable heirs and compulsory part that belongs to them changed in different legal acts. The reasons of disinheritance that were also changed during time are described.

The analysis is made for five civil law acts. The first chapter provides an analysis of the General Civil Code (Imperial Patent No. 946/1811 Coll. Zs, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch - ABGB, General Civil Code), second chapter includes description of Civil Code of 1950 (Act No. 141/1950 Coll. Civil Code), then space is given to the Civil Code of 1964 (Act No. 40/1964 Coll., Civil Code), and a brief excursion is provided to the Polish Civil Code of 1964 (DZ Ustawa. U. of 1964, Nr 16, item 93, Kodeks cywilny), and finally there is description of inheritance of will in the new Civil Code (effective from 1. 1st 2014).

Klíčová slova

dědění	inheritance
závěť	will
zůstavitel	testator
pořizovací způsobilost	ability to make a will
formy závěti	will forms
odkaz	legacy
podmínky	conditions
zrušení závěti	cancellation of will
nepominutelní dědicové	non-omittable heirs
vydědění	disinheritance